

FRIDER. ADOLPHI LAMPE
ORATIO
INAUGURALIS,
DE
SUMMA SAPIENTIA,

Cum Professionem Theologiæ Ordinariam
auspicaretur,

HABITA TRAJECTI AD RHENUM

A. D. VIII. KAL. JULII. clc Is cc xx.

TRAJECTI AD RHENUM,

Ex Officina GUILIELMI VANDE WATER,
Academiæ Typographi, clc Is cc xx.

4° 7315

Lampe

M 29. 468

TMd 171

FRIDR. ADOLPHI KEMP
OP. A. T. O.

IN AUSTRIA

OP. A. T. O.

OP. A. T. O.

OP. A. T. O.

OP. A. T. O.

NOBILISSIMIS
ET
AMPLISSIMIS
INCLYTAE
URBIS
TRAJECTINAE
CONSULIBUS
ET
SENATORIBUS,
ACADEMIÆ
CURATORIBUS,
STUDII SAPIENTIÆ VERÆ
PRÆSERTIM COELESTIS
PATRONIS,
ET
FAUTORIBUS
ORATIONEM HANC
L. M. Q. D. D.
FRIDER. ADOLPH. LAMPE.

NOBILISSIMIS

ET

AMABILISSIMIS

INCLYTAE

URBIS

TRAFECTINAE

CONSULIBUS

ET

SENATORIBUS

ACADEMIAE

CURATORIBUS

STUDII SAPIENTIAE

PRAESIDIUM COLLEGIUM

PATRONIS

ET

ADUATORIBUS

ORATIONEM HANC

PRO

FRIDR. ADOLPH. FAMILI.

O R A T I O INAUGURALIS.

NOBILISSIMI ET AMPLISSIMI URBIS TRAJECTINÆ
CONSULES ATQUE SENATORES, CURATORES
ACADEMIÆ HUIUS GRAVISSIMI AC MUNIFI-
CENTISSIMI, ACERRIMIQUE LEGUM VINDICES.

MAGNIFICE RECTOR.

CELEBERRIMI DISCIPLINARUM OMNIUM PRO-
FESSORES, COLLEGÆ POSTHAC HONORATIS-
SIMI.

VENERANDI ET FIDISSIMI ORACULORUM SA-
CRORUM INTERPRETES.

SCIENTIARUM QUARUMCUNQUE DOCTORES
CONSULTISSIMI, EXPERTISSIMI, SUBTILISSIMI,
CLARISSIMI.

CIVES, HOSPITES, MECOENATESQUE STUDIO-
RUM, QUOTQUOT ADESTIS, ORNATISSIMI.

TU DENIQUE FLORENTISSIMA ATQUE IN SPEM
REIPUBLICÆ CHRISTIANÆ ET LITERARIÆ MA-
TURESCENS LECTISSIMORUM JUVENUM CON-
CIO, NOSTRA CURA, NOSTRUM DELICIUM.

uicunque ad grande aliquod & difficile
se accingunt opus, illos primo loco
ultimum, in quem collineant, finem,
sollicite meditari secum oportet. Pro-

A 3

ximum

ximum est, ut de adminiculis, quibus rite adhibitis, tanquam plenis velis, ad optatum provehantur portum, mature dispiciant. Quorum ubi se penuria laborare intelligunt, aut deserendum tempestive propositum, aut circumferenda diligenter mentis acies, si qua se offerat scaturigo, ex cujus divite penu sufficienter atque tuto media præstituto scopo congrua depromi queant. Quod si in illam felici fidere incideris, tum demum remis omnibus incumbere fas est, ut ex ipso fonte hauriatur, quicquid ille suscipiendo persequendoque operi in sinu suo idoneum continet. Atque ita demum de optato ejus successu & eventu minime fallente statim ab initio bene ominari licet.

Habetis, Auditores Honoratissimi, in brevi tabella, a quibus potissimum cogitationibus districtus fuerim, & distringar etiamnum, ex quo flexanima providentiæ divinæ vis animum induxit meum, ut perquam honorificæ Amplissimorum hujus urbis Procerum vocationi, ad Professionem Theologicam ordinariam in splendidissima hac Academia obeundam, morem gerendum esse censuerim. Quanti hoc propositum sit ponderis, ex fine ejus, omnium, in quos mens ratione prædita ferri potest, longe nobilissimo evidenter

ap-

apparet. Nempe, ut veræ Sapientiæ abstrusa
 pandantur adyta: ut coruscantes Divinæ sapien-
 tiæ, per tot tam naturæ quam gratiæ miracula,
 radii in plena luce exhibeantur: ut stultitiæ op-
 positæ, quæ turpissimæ meretricis instar tot ho-
 minum mentes a regia Sapientiæ via avertit, fu-
 ci atque præcipitia detegantur: ut pectora ju-
 ventutis Deo sacratæ Sapientiæ cœlestis cognitio-
 ne, veneratione, amore impleantur: ut iidem
 ad semina hujus Sapientiæ aliorum animis, per
 totum, quaquaversum patet, orbem Christianum
 cum spe uberrimi fructus inferenda aptentur; hic
 cardo est, in quo omnis mea, ab hoc tempore,
 versari cura, quo omne meum studium conten-
 dere debet. Quod dum mecum volvo, & quid
 in me consilii auxiliivæ sit, ad stadium hoc,
 pulcherrimum oppido, sed longum tamen mul-
 tisque anfractibus difficile, emetiendum, per-
 pendo, conscientia tenuitatis meæ tactus merito
 perhorresco. ΠΡΟΣ ΤΑΥΤΑ ΓΑΡ ΤΙΣ ΙΚΑΝΟΣ; (a) Hæc
 vox si tanto excidit Apostolo, quanto me tremo-
 re corripere oportet, misellum homuncionem, in-
 fantem balbutientem, tyronem, qui limpida Sa-
 pientiæ, quibus ille perfusus erat, flumina, vix
 primis degustavit labris? Non sum adeo ignarus
 rerum,

(a) 2 Cor. II: 16.

rerum, ut me lateat plane, quam prolixa sit, præcipue Magistratum, quorum autoritate & favore arduum hoc munus humeris meis est impositum, de me expectatio. Sed hoc ipsum mentis meæ perturbationem in immensum auget, quæ scrinia sua excutiens curtam nimis in illis suppellectilem deprehendit, quam quæ tantæ spei paria faceret. Deum, scrutatorem renum, submisse testor, his cogitationum fluctibus plus semel me ita fuisse obrutum, ut declinandam potius hanc provinciam subiret animum, quam ea suscepta mihi quidem notam temeritatis inurere, causam vero Dei & Ecclesiæ Christianæ proderet. Miserata autem hos errores divina clementia vacillantes gressus firmavit, dum in Filio Dei, unico Ecclesiæ Doctore, perennem Sapientiæ omnis fontem commonstravit. Hunc si humiliter adirem, huic si totum me immergerem, obstacula quæcunque me facile superaturum, neque operam in obtinenda meta frustra plane consumpturum esse.

Et hoc quidem solamen tam tempestive corda demulcens tanta me implevit fiducia, ut divinum statim nutum alacriter sequi constituerim. Cum vero insimul de argumento deliberarem, in quo pro auspiciis hujus muneris ex more consueto

sueto oratio mea versaretur, eadem cogitationum serie inductus non abs re fore confidebam, si de SUMMA illa SAPIENTIA, de ipsa illa scatebra, unde omnis veritatis salutaris cognitio, ejusque aliis tradendæ habilitas promanat unice, hac hora verba facerem. Ecquid enim meis rationibus erit convenientius, quam institutionem, quæ aliorum animos vera Sapiencia imbuere debet, a primæ ejus Effectricis consideratione ordiri, atque ita jam ab initio desiderio ejus perpenitiorem ejus meditationem, nec non disciplinæ & obsequio ejus adsuescere? Quid porro vobis, Patres Conscripti, conatus meos magis commendabit, quam quod in prima laborum meorum linea jam oculis vestris subjicere gestiam, quem terminum curarum mearum omnium mihi per gratiam Dei posuerim, & quem tramiitem ad illum obtinendum initurus sim? Quam forte vero & vobis, o dicata Sophiae cœlesti pectora, currentibus addidero calcar, si ad ipsa Sapienciae, cui tanquam inæstimabili thesauro inhiatis, incunabula vox provexero; si amabilem illius, qui eam, non ut Jupiter olim fingebatur Palladem e cerebro, sed ex ipsa omnisufficiencia suæ abyfso protulit, imaginem tenui penicillo adumbravero; meoque, quantum pote, exemplo,

B

ut

ut castissimum hunc atque intaminatum scientiæ ac salutis omnis laticem in vestros usus rite convertatis, induxero? Quis denique in tota hac Musagetarum spectatissima supererit corona, cum insita nobis omnibus per naturam ipsam sit profunda quædam scientiæ veneratio, qui non volens lubensque tractationi sanctissimæ de ipso omnis Scientiæ apice ac meditullio per horulam vacaret?

Certus idcirco de vestro omnium, quoad rem ipsam, quam definiendam suscepi, suffragio anchoram solvo, divinæ gratiæ Favonio vela orationis meæ permissurus, cursumque ejus ita directurus, ut Primo, Quisnam ille sit, quem sacre pagine in sensu sublimiori SAPIENTIÆ, five SAPIENTIARUM nomine ornant, extra controversiam ponere satagam; Tum vero, Quo jure, quantaque efficacia hic honor eidem competat, pro modulo meo & temporis ratione percensem.

At, at! novus egressum ex portu jam molientem occupat pavor, ubi, quam parum argumento tam augusto & ingenii mediocritas & dictionis minus exercitata balbuties respondeat, mecum reputo. Neque tamen revocare gradum, propositoque absistere integrum amplius est.

Quare

Quare vestram O. O. A. A. H. H. qua par est submissione, non benevolentiam tantum, ad vacivas mihi aurium vestrarum præstandas ædes, sed & patientiam exposco, ut si quid imprudenter exciderit, sique in tanta rerum dicendarum ubertate atque excellentia non omne tulisse vobis punctum videar, in meliorem id partem interpretari & parcum ingenii mei proventum meditationis vestræ fœcunditate sublevare velitis. In eam jam descendimus arenam, in qua vel exercitatissimi deficerent, quod ipsum HERMETEM illum TRISMEGISTUM non plane latuisse videtur, quando monet: *Est, o fili, secretus quidam SERMO SAPIENTIÆ, QUEM DICERE SUPRA HOMINEM EST.* (a) Cum igitur in magnis & voluisse sat sit, si meæ quoque intra conatum subsidant vires, venia vestra indignus non videbor.

Primus inter Scriptores sacros, qui ipsum Sapientiæ cœlestis Authorem SAPIENTIÆ seu SAPIENTIARUM significanter ornavit titulo, sapientissimus Regum Israelis, Salomo fuit. Sunt quidem, qui nominis hujus in Jobi etiam libro prima quæfivere vestigia, sed numero haud adeo multi, nec rationum pondere prævalentes.

B 2

Sa-

(a) LACTANTIUS de vera Sapiencia, seu Inst. Divin. lib. iv. c. 7.

(a) Salomoni vero, ut in hoc nomine deliciaretur,

(a) Elogium Sapientiæ, quod Job. xxviii. 12. seqq. occurrit, de ipso Dei Verbo seu Filio agere censuere EUSEBIUS Præpar. Evangel. lib. vii. 12. GREGORIUS Moral. in Job. lib. xviii. & ex recentioribus RAYMUNDUS Pug. Fid. P. iii. dist. i. c. 7. §. 10. Neque hunc significatum excludendum esse ipse Celeberrimus COCCEJUS existimavit, quem discipulorum ejus quidam secuti sunt, inter quos & Cl. HOEKIUS ad h. l. nomen suum profitetur. Securius tamen erit in illo loco ipsum mysterium salutis, ejusque salutarem cognitionem intelligere: (1) quia nihil in toto contextu occurrit, ex quo evinci possit, de aliqua persona agi. (2) Quia nihil etiam, quod divinam excellentiam indicat, ex hac pericopa erui potest, & contrarium potius suadet vs. 27. ubi Deus dicitur illam *vidisse*, & *vestigavisse*, & quidem tum *cum faceret imbri modum & viam fulguri tonitruum*, quod ad opera Dei externa tam creationis quam providentiæ pertinere negari nequit. Scriptura ita de Filio Dei nusquam loquitur, & si loqueretur, procul dubio adderet alia, quæ in sublimiori sensu, quam quem verba hæc primo obtutu exhibent, ea capienda esse clarius indicarent. (3) Quia vs. 27. dilucide declaratur, quid Jobus per Sapien-
tiam & Prudentiam intelligat: *Ecce Timor Domini est Sapiencia; & recedere a malo Prudentia*. (4) Quia ipse Coccejus generatorem Sapientiæ significatum heic agnoscit, cui id, quod de Sapiencia hypostatica cuidam heic simul in mentem venire posset, tantum subordinat. Confer hujus Diagrammata ad Jobum opp. posth. Tom. i. p. 255. 256. Has rationes, quæ opponuntur, elevare non videntur. Quod enim (a) provocatur ad ׀ emphaticum in *החכמה*, ex eo refellitur, quia & nos sublimiorem sensum heic admittimus. Quando additur (b) descriptionem Sapientiæ, quæ hic exhibetur, significantissime Filio Dei competere, quoad quasdam phrasas quidem admitti potest, quoad omnes vero non quadrare, ex secundo nostro argumento perspicitur. (c) Frustra etiam supponitur, Sapien-
tiam & prudentiam, quæ vs. 27. descri-

tur, & in ejus, cui id pleno jure competebat, laudes effunderetur, pulcherrima aderat occasio. Cum enim Sapientiæ admirabilis lumine supra omnes mortales collustratus esset, non ignoravit tamen, se ad illud Sapientiæ, cujus homo in terris capax est, culmen evectum, nil nisi cœlestis Salomonis umbram esse atque præludium. Quis enim sibi persuaderi pateretur, Regem in ænigmatica veterum scientia versatissimum, ænigmati huic eminentissimo, quod proxime personam ejus concernebat, cujus sensus Davidi, Patri & Decessori ejus, non fuit absconditus, quodque fundamentum fuit vaticiniorum de fati Ecclesiæ a Spiritu Sancto per Salomonem editorum, solvendo non fuisse? Hujus igitur verendi mysterii probe conscius, nihil prius habuit, quam ut venerationi, quam totus orbis Sapientiæ ejus exhibebat, modum poneret, & a lychno ad Phosphorum, a discipulo ad Magistrum, a rivulo ad Oceanum omnes Sophiæ cultores ablegaret.

B 3

San-

describitur, ab illa, quæ commate 12. inducitur, diversam esse. Nullæ hujus diversitatis apparent notæ. (d) Neque commode ad Proverb. VIII. provocari, ex collatione locorum, & tot characterum, qui tum personam, tum personam divinam describi, evidentissime demonstrant, ut in ipsa oratione docemus, cumulo ad oculum patet.

Sanctissimis his cogitationibus districtum fuisse Salomonem, quando Proverbiorum suorum consignabat prologum, & Sapientiam elegantissimo dictionis ornamento quasi in scenam producebat, patebit amplius, ubi quid præcise per Sapientiam hanc indigitaverit, in aprico posuerimus.

Interpretes in varias heic abeunt partes. Longiuscule a linea aberrant, qui perfectionem illam mentis, quæ Sapientia dicitur, ab omni subjecto abstrahi entusiasmo quodam vel poëtico vel a poëtico non admodum abludente, introduci existimant. Fatemur quidem schemata ejusmodi in Poëtarum & Philosophorum vetustis monumentis occurrere haut pauca. Quis enim ignorat Astræam, terris, quas seculo aureo habitaverat, ob sequentium ætatum labem relictis cælos repetentem? Aut Herculem XENOPHONTIS Prodicium a duabus mulierculis, virtute ac voluptate, impetitur, a priore vero, ut se sequeretur, persuasum? Aut vitia & virtutes omnes, atque inter posteriores primo loco *Scientiam*, fœminarum habitu in CEBETIS tabula pictas? Verum ipsas scriptorum profanorum, sive prosa sive ligata dictione uterentur, consulenti leges constabit, insolens illis & frigidiusculum esse, ejusmodi figura in ipso pene sermonis exordio, aut inter præcepta

cepta morum uti, aut eandem Prosopopœiam aliquoties in eodem libello repetere. Et quoniam in fictione personæ aliquid aut impossibile, aut saltem falsum continetur, solent, qui ea utuntur, talia vel præfari, vel inserere, vel in epilogo adjungere, quæ fabulam narrari liquido ostendunt, quale tamen nihil in contextu Parœmiastæ Regii apparet. Sacros vero authores ubi consulimus, quamvis ex eorum stylo omnis prosopopœia non sit proscripta, rariuscule tamen eam, absque ulla affectatione, & quasi in transitu tantum, adhibent, ne majestati divini sermonis quicquam decedat, a qua nihil magis abhorret, quam inanis verborum nihil significantium cumulus, qui a tam proluxa fictæ personæ inductione separari nequit. Porro boni interpretis partes sunt, ut figuratam dictionem non admittat, nisi quando propriæ locus esse nequit. Unde nec prosopopœiam facile statuere fas est, nisi ubi nec loquentis nomen, nec quod loquitur, personæ convenit. Istud autem hic secus se habere sequentia evincent. In iisdem nos demonstraturos anticipando pollicemur, Sapientiam, quam Salomo introducit, divinam sibi tribuere excellentiam: quod, nisi persona divina actu loqueretur, & rationibus summe perfecti veracisque Numi-

nis

nis, gloriam suam alteri non dantis, plane esset contrarium, & periculosissimæ plenum opus alex. Quid enim idoneum magis fuisset veneno idololatriæ animis Judæorum ad eam nimium quantum jam proclivibus altius instillando, quam ejusmodi Sapientiæ non in personam tantum & mulierem, sed & in Deam transformatio? Incaute sane talia schemata adhibentes gentilium Philosophi superstitioni nefandæ, quæ *Virtuti, Pietati, Fidei, Justitiæ, Clementiæ*, quin & ipsi SAPIENTIÆ sub nomine *Mentis*, nam *Mens quoque Numen habet*, ait ille, (a) templa atque aras erexit, obstetricium præbuere. (b)

Ex eadem causa concidit sinistra eorum interpretatio, qui certo cuidam subjecto SAPIENTIAM nostram adstringunt quidem, sed tali, quod longe infra excellentissimas, quas Spiritus sanctus ei adscribit, perfectiones subsidit. In gravem hunc errorem incidunt, quotquot sive ex Judæis *Viros Sapientes*, homines ad cognitionem Legis invitantes, eaque imbuentes, sive ex Pontificiis Giganteo ausu Beatam Virginem in

(a) OVIDIUS VI. Fastor. Confer VOSSIIUM de idolol. lib. VIII. c. 12. 13.

(b) Plura dabit, quem evolvere heic impense suademus, Cel. PLACÆUS Opp. Tom. II. Disputat. XVIII. p. 190. seqq.

scenam heic introducunt, (a) quibus facili opera os obturabit, qui vel per transfennam tantum illustrissima SAPIENTIÆ, quam Salomo laudat, prædicata intuebitur.

Sed Syrtes has evitare videntur, qui, quæ heic Sapientiæ adscribuntur, tam augusta esse agnoscunt, ut Sapientiæ generatim consideratæ, ejus saltem, cujus etiam creatura capax sit, indolem longe excedant. Referendam idcirco ad tale subjectum censent, cui perfectissimo modo insit, quod cum extra Deum non reperiatur, SAPIENTIAM Salomonæam tanquam attributum divinum, per quod Deus summus scientiæ prudentiæque omnis Archetypus & Magister est, considerant. Ita qui opinantur, in diversas iterum cohortes discedunt.

Vix a me impetro, ut portentosæ Valentinianorum doctrinæ mentionem heic injiciam, qui in Æonum suorum miro systemate ΣΟΦΙΑΝ quoque memorant, cujus foetus undiquaque deformis sit ἀχαμῶθ ex חכמות Salomonis indubie
C effi-

(a) Inspiciatur, sed cum detestatione, CORNELIUS A LAPIDE in Proverb. viii. i. confiteri non erubescens, mystice Ecclesiam hac proprie adaptare B. Virgini; unde hoc caput legit in lectionibus festi B. Virginis ad Nives die V. Augusti: futilibusque ratiunculis impiam hanc verbi divini detorsionem incrustans: quin ex hoc fundamento suum in Proverbia Commentarium Virgini Deiparæ inscribens.

effictum sit, adeoque cum σοφία Græcorum idem plane designet, aut imperitos admodum fuisse necesse est, qui vocabulis plane synonymis res diversas indicare voluerunt, aut insignes nebulones, qui vocis sensu æquipollentis in peregrinam terminationem flexione ignaris illuserint. Nos monstra hæc opinionum suis relinquentes tenebris duo potius alia sententiarum discrimina huc facientia nominamus.

Quidam enim *Sapientiam Deo essentialem*, quam tamen cum creaturis certo modulo communicet, intelligi volunt, in quas latebras ipse, cum premeretur, SOCINUS, quem adseclæ sequuntur, se proripere quæsit [a]. Alii vero, cum stricturas hujus Sapientiæ lucidissimas revelatio exhibeat, ipsum *Verbum seu Legem Dei* designari opinantur. In hanc hypothefin pedibus eunt plerique Judæorum Magistri, qui Legem Dei cum sex aliis rebus ante mundi incunabula conditam esse auctoritate

[a] Afferuerat ille Animadv. Posnan. c. 2. Salomonem per propopœiam de Sapientia in genere & in abstracto loqui. Cum vero a *Gabriele Eutropio*, Canonico Posnaniensi, ei evictum esset, Salomonem de Dei Sapientia, quin de Sapientia Deo propria agere, videri vult, se non negasse, Salomonem de Dei Sapientia loqui, licet negaverit, Sapientiam istam unquam eo loco Dei Sapientiam appellari. Defens. Animadv. in assert. primam c. 7. §. 2. Biblioth. Polon. Tom. II. p. m. 666. sq. quæ quam parum sibi constent, hic demonstrandi locus non est. Adeatur & ENJEDINUS ad h. l.

ritate Salomonis evincere volunt, (a) quos ex Christianis Interpretibus haud pauci, & inter eos ex nostris quoque SEBASTIANUS MUNSTERUS ac JOHANNES MERCERUS secuti sunt. Utrosque tamen omnino ratio fallit.

Priores hypothesein adsciscunt usui Virorum θεοπνεύσων plane contrariam. Nunquam illi perfectiones divinas cothurno induunt, & præcepta dantes, inque laudibus suis paratragœdiantes introducunt. Gloriam quidem perfectionum suarum sæpe numero a contemptu profanorum Deus vindicat. Sapientiam & potentiam suam contra providentiæ abnegatores in Jobo (b), justitiam contra fugillationes Judæorum per Ezechielem (c) defendit. Neque tamen has virtutes loquentes facit, ne quis eas a se diversas existimaret, quod simplicitati ejus plane esset contrarium, sed ipse pro illis, id est pro seipso, perorat. Et quid a veritate magis abhorreret, atque ad instillandos perversos de perfectissimæ mentis essentia conceptus pronius iter panderet, quam perfectionem quandam ad naturam Dei intime spectantem introducere, quæ se a Deo tamen distinguat, quæ se

C 2

ab

(a) De hac hypothese ex professo agit RAYMUNDUS Pug. Fid. Part. III. distinct. I. c. 7.

(b) Job. xxxviii. seq.

(c) Ezech. xviii. xxxiii.

ab eo acquisitam ac prognatam, quæ ei in deliciis esse & alumni instar coram eo ludere se affirmet? Ut jam prætereamus, Sapientiam à Salomone proponi immediate docentem: quod de Sapientia, quæ essentialis Dei attributum est, simpliciter adseri nequit, cum Deum nemo unquam viderit, cumque Pater non aliter nisi per inter-nuncios, Angelos, Prophetas, Apostolos nec non ipsum Filium locutus sit.

Neque minus incommode Verbum Dei sive sub Oeconomia Legis, sive per prædicationem Evangelii tum ore prolatum, tum literis consignatum a reliquis heic intelligitur. Quamvis enim in eo lucidissimi Sapientiæ divinæ scintillent radii, nunquam divinitatis ei sunt adscripti characteres, aut in id translati honores. Quam abs-sonum esset, Judaico adsurgere figmento, illud-que statuere ante incunabula mundi, non *posse-ssum* tantum, (a) quod decreti divini vi factum esse non incommode diceretur, sed etiam *genitum* atque *unctum* esse (b)? Quam difficilis esset hyperbole, quæ adsereret, per Verbum hoc *dominari Principes & omnes Judices terræ* (c) quorum plurimos illud
non

(a) Prov. VIII. 22.

(b) Ibid. 23---26.

(c) Prov. VIII. 16.

non tantum Salomonis ætate, sed & etiamnum latet? Quam duram id saperet catachresin, si eidem verbo non actiones tantum humanæ, sed tenerrimi etiam affectus adscriberentur, qualis est exempli causa *dilectio* eorum, qui Sapienciam *diligunt*. (a)

Alia ergo incedendum est via, ut nodus ænigmatis Salomonæi non secetur, sed placide solvatur. Illam vero insistere, qui per Sapienciam hanc, ipsam SS. Triados secundam hypostasim, Filium Dei unigenitum, intelligunt, & mihi persuasissimum est, & vos mecum A. A. H. H. amice conspiraturos spe certa ducor, si vobis veram primo a Salomone exprimi personam, dein personam illa divina radiare majestate, denique, non aliam, quam quæ locum secundum in Trinitate obtinet, intelligi posse, ordine evicero.

Personam esse vere subsistentem & ratione polentem, quæ tam in primo, quam octavo nonoque Proverbiorum capitibus loquitur, varia fortissime evincunt. Perpendatur tantummodo totus Prologi Salomonæi nexus, qui ita est compositus, ut verba tum ipsius Salomonis, tum Sapienciæ alternent. Ex parte enim Rex Deo plenus veram mentis perfectionem, quæ Sapiencia

C 3

cœlesti

(a) Ibid. 17.

coelesti absolvitur, omni opera, sed diversimode, pro diverso fatorum Ecclesiae decursu, inculcat. Ex parte vero in principio & fine alia quaedam illustrior persona sermocinatur, quæ sub nomine SAPIENTIÆ, augustissimæ instar Divæ ac Reginae, identidem præcepta Paræmiastæ majori verborum pondere atque auctoritate confirmat. Quid opus fuisset tali dictionis intervallo, aut quodnam inde prudentissimi Principis monitis pondus accessisset, si poëticus hic duntaxat fuisset lusus & inanis ejusdem plane rei sub alio schemate bis recurrente repetitio? Accedit evidentissima inter personam, quæ SAPIENTIÆ nomine insignita est, & *Sapientiam* tanquam attributum ejus spectatam distinctio. Quo pertinet, quod SAPIENTIA loquens *Sapientiam suam*, qua discipuli imbuendi, *bonam esse præ unionibus* testatur, (a) quodque *Sapientie*, quam eos sectari oportet, *initium esse timorem Jehovæ* (b) affirmat. Adde jam, præter nomen personale nutritii seu filii in sinu gestati, (c) attributa personalia, affectum *letitiæ*, (d) *dilectionis*, (e) *deliciarum*, & qui-

(a) Prov. VIII. II. collat. cum vs. 10. quocum cohæret.

(b) Prov. IX. 10.

(c) Ib. VIII. 30.

(d) Ib. I. 26.

(e) Ib. VIII. 17.

quidem *apud filios hominis*, (a) virtutes præterea à Sapiencia, si tanquam virtus per se spectari deberet, distinctas, quæ tamen ei inesse perhibentur, quales sunt *veritas* (b) & *justitia* (c). Adjungatur his ingens actionum personalium acervus, *clamor*, (d) *redargutio*, (e) *vocatio* & *extensio manus*, (f) *consilium*, (g) *apertio labiorum*; (h) *exstructio domus* & *mensæ apparatus* (i) Idem supponunt tot circumstantiæ extra relationem ad certam quandam personam frigidiusculæ, quando locus SAPIENTIÆ prædicatrici tribuitur *in foris*, *in ostiis portarum*, (k) *in summo locorum sublimium*, *juxta portas in aditu oppidi*, *in introitu ostiorum* (l), quando etiam *domus ejus*, *habens valvas* & *postes ostiorum*, (m) delineatur.

Quamvis enim hæc forte singula personalem SAPIENTIÆ rationem per se non probarent, ob figuratæ

(a) Prov. VIII. 31.

(b) Ib. VI. 7.

(c) Ib. VI. 8.

(d) Ib. I. 20.

(e) Prov. I. 23.

(f) Ib. 24.

(g) Ib. 25.

(h) VIII. 6.

(i) Prov. IX. 1. 2.

(k) I. 20. 21.

(l) VIII. 1. 2. 3.

(m) VIII. 34.

guratae dictionis in sacris frequentiam, cum-
 ta tamen tam operose fortissimum sententiae no-
 strae propugnaculum praebent. Certe allegoria-
 rum eo usque productarum nullum aliud exhi-
 beri poterit exemplum: & si tot clarissimis sub-
 sistentiae indiciis uno tenore propositis nondum
 adsurgendum sit, ilicet, de omni personali dis-
 crimine, vel in ipsa Deitate, ex codice sacro e-
 ruendo, actum erit.

Quod vero personae huic nomen imponitur,
 singulare tantum aliquod, quo excellit, attribu-
 tum exprimens, neminem, nisi qui in sacris æ-
 que ac profanis literis plane hospes sit, morari
 debet. Notum est in vulgus, Deum sæpe dici
Decentiam, Justitiam, Sanctitatem, Amorem: homi-
nem vanitatem: Christum Lucem, Vitam, Resur-
rectionem, Salutem, Gloriam ac Sanctitatem Jehovæ;
 & sic sexcenta alia. Neque apud Græcos insue-
 tum fuit, qui singulari scientiae præ aliis laude
 inclytus erat, eum per emphasin ΣΟΦΙΑΝ (a) ap-
 pellare.

Hoc evicto, *divinitatis*, qui personam hanc
 supra

(a) Democritum sane Σοφίαν & φιλοσοφίαν veteres dixere, Pro-
 tagoram vero ΛΟΓΟΝ. *Ælianus Var. Hist. iv. 20. Laër-*
tius vit. Philos. ix. §. 50. Clemens Alexandrinus Strom. vi. c.
3. Suidas in Δημόκριτῳ. Adeantur & Menagius ad Laert.
Perizonius ad Ælian. Potterus ad Clement. ll. cc.

supra omnes creaturas extollit, splendor facile apparebit. Divinae plane sunt, quas SAPIENTIA sibi vindicat, perfectiones. Ad aeternitatem provocat, quando non natales tantum suos ultra *abyssos fontesque* condita, ultra *montes & colles* fixa, (a) ultra quem terminum nihil est, nisi mensurae mutationisque expers aeternitas, sed etiam ultra *molitiones* Dei provehit: *Jehova*, ajens, habuit *me principium viae suae, ante molitiones suas, pridem.* (b) Non quasi in profundissima aeternitatis voragine ullum ante molimina seu decreta Dei durationis punctum concipi queat, nam si esset, omniscientiae divinae illimitata aeternitas vacillaret, sed ut nos doceat, hypostaticam suam cum Deo unionem ad essentiam divinam omnino pertinere, molimina vero non item. Unde exsurgit, si moliminum Dei aeternitas extra controversiam sit, aeternitatem SAPIENTIAE atque in existendo necessitatem, illa suo modo anticipantem, multo magis esse agnoscendam. Neque putem, alium facile ex sacris productum iri locum, qui efficacius aeternitatis, cujus privum nomen in lingua Hebraea non invenitur, exhibeat periphrasin. Omniscientiam porro atque omnipotentiam spirant

(a) Prov. VIII. 24. 25.

(b) Ib. 22.

rant illa: *Meum est consilium & res: ego prudentia, mea victoria.* (a) Consummatissimæ sanctitatis, quæ

(a) Prov. viii. 14. Omniscientia requiritur in Authore *consilii*, omnipotentia in Datore *victoria*. Sed aliud etiam ex his verbis pro Deitate Sapientiæ exsculpunt argumentum, qui תושיה, *res*, a יש, seu ישה derivantes *existentia* seu *realitas* vertunt. Utitur hoc argumento Cel. *Glassius* Ονοματολ. *Messia* Prophet. p. 392. *Boblius* explicat hanc vocem per *rem habentem substantiam, sibi constantem, seu jam factam constantem* Ethic. Sacr. p. m. 56. A communi sententia divortium facit Cl. *Gousssetus*, qui non a יש sed a שוה derivandum existimat, Lexic. p. 353. cujus tamen rationibus non opus est adsurgere. Mihi omnia conferenti, in quibus hæc vox occurrit, loca, & perpendenti, quinam significatus his universim conveniat, satis planum videtur, תושיה designare *finem operis minime fallentem, constanter fixum, certo obtinendum, seu quod coincidit, bonum verum atque permanens*. *Pagninus* ait: *quod vult homo, quodque præstatur*. Ita sane malim de realitate boni, quod Sapientia suis amatoribus præstat, quam de qualitate essentiali, quæ perfectissimam existentia necessitatem involvit, capere: (1) ex ipso hoc loco nostro, ubi subjungitur *consilio*, quod relationem ad alios habet. Quibus igitur Sapientia præstat consilium, illi ab eadem תושיה seu eventum felicem, bonum durable, consilii prudentis effectum, sperare possunt. (2) Evidentius id patet ex Prov. 11. 7. ubi non de Sapientia (uti vulgo adseritur, cum in hoc loco non de persona sed de virtute Sapientiæ agatur) sed de *Jehova dante Sapientiam* dicitur; *recondidit rectis rem*, id quod aptissime per *solidam felicitatem & abundantiam omnium bonorum* explicatur. Eandem significationem in reliquis omnibus locis sensum optimum gignere, in quibusdam etiam exigi attenti lectores deprehendent. Unde οἱ ὁ plus semel vocem vertunt per σωτηρία. Et convenit Arabismus, in quo radix nostra designat *rem opere conficere, seu ad optatum finem perducere*. *Kromyerus* de usu ling. Arab. p. m. 103. Neque hac ratione infringitur argumentum, quod pro Deitate Sapientiæ

ex

quæ nulla labe nec inquinata est, nec inquinari potest, gloriam sibi eadem SAPIENTIA vindicat, quando testatur: *In justitia sunt omnia dicta oris mei: non est in iis tortuosum & perversum.* (a) Et quid sublimius verbis exprimi, menteve concipi potest, ad omnisufficientiam absolutissimam exprimendam, quam ubi dicitur: *Divitiæ & gloria penes me sunt: opes permanentes & justitia: . . . ut diligentes me faciam hæreditare rem, & apothecas eorum impleam?* (b) Quis nisi summus Legislatoꝝ & immortalis seculorum Rex sustinisset dicere: *In me Principes imperium exercebunt & Magnates, omnes Judices terræ?* (c) Quis nisi Judex cœli & terræ præmia obedientibus sibi, pœnasque refractariis, non temporales, sed æternas dispensare ausus fuisset? quod itidem SAPIENTIA facit, ingemians: *Aversio fatuorum occidit eos, & felicitas stultorum confidentium perdit eos. Et auscultans mihi procumbet secure & tranquillus erit a pavore mali.* (d) Inve-

D 2

niens

ex hac denominatione ducitur: tum quia Sapiencia id sibi heic tribuit, quod c. 11. 7. ipsi *Jehovæ* adscribitur, tum quia ad finem exoptatum indubitato perducere, verique boni fruitionem dare nullius est, nisi qui supremus finis summumque bonum omnium sui cultorum est. In hanc sane Sapienciam summo jure quadrat illud Biantis apud *Diogenem Laërtium* de vit. Philos. 1. §. 88. Εφόδιον ἀπὸ νεότητος & εἰς γῆρας ἀναλαμβάνει σοφίαν. ΒΕΒΑΙΟΤΕΡΟΝ γὰρ τὸ τοῦ ἄλλων κτημάτων.

(a) Prov. viii. 8. (b) Ib. 18--21.

(c) Ib. 15. 16. (d) 1. 32. 33.

niens me invenit vitam, & impetravit gratiam a Jehova; at, qui peccat in me, vim facit animæ suæ. Omnes, qui oderunt me, diligunt mortem. (a) Unde, nisi ex summa Dei potestate, derivari potest dira illa peccatorum subsannatio: *Etiam ego in calamitate vestra ridebo, subsannabo, cum veniet pavor vester?* (b) Ita enim extremum nullique mortalium concessum severitatis divinæ actum sacræ paginæ definiunt: *sedens in caelis ridet, Dominus subsannat ipsos.* (c) Quare etiam divinus eidem SAPIENTIÆ exhibetur honor. Invocandam enim & quærendam esse, & quidem mature, absque procrastinatione, infelix contemptorum eventus docet. *Tunc vocabunt me, & non respondebo, palpantes quærent me, & non invenient me.* (d) Neque extra curriculum me abreptum in puto, quando hunc adorationis honorem soli vero Deo competentem ex eo quoque evinco, quod *Sanctuarium*, cuius Salomonæum illud olim umbra tantum fuit, ei non obscure tribuitur. Dum enim monet: *Beatus homo auscultans mihi, ut vigilet apud valvas meas quotidie, ut servet postes ostiorum meorum,* (e) ad splendidissimam
il-

(a) Prov. VIII. 35. 36.

(b) I. 26.

(c) Psalm. II. 4.

(d) Prov. I. 28.

(e) Prov. VIII. 34.

illam ædem, quæ excubiis vigiliisque Sacerdotum & Levitarum in ephemerias distributorum sollicitudine custodiebatur, evidenter alludit, seque in domo Ecclesiæ N. T. septem columnis suffulta eundem cultum spirituales expectare, qui typice Jehovæ, Deo Israël, in templo exhibitus erat, declarat.

Cum autem firmissimo hæc talo innitantur, inter personas divinas solam esse *secundam*, quæ heic loquitur, probatu in proclivi est. A prima se satis ipsa SAPIENTIA distinguit, dum a Jehova se *possessam* esse docet (a). Gratis quoque tertiam IRENÆUS (b) substituit, cum non tantum nulla ita sentiendi suppetat ratio, sed etiam secundum stylum Prophetarum oleum, quo SAPIENTIA se a Jehova *inunctam* (c) esse adserit, Spiritus sancti, jam tunc in moliminum Dei initio Filio a Patre addicti, perpetuum emblema sit. (d) Neque moramur Pseudo-Mysticorum nã-nias, quartam aliquam hypostasim temere fingentium, quam SOPHIAM nuncupant, ipsique Filio quodammodo anteferunt, dum ad hujus communionem jam admissos per Sophiam ad pleniorum essentia divinae fruitionem introduci

D 3

perhi-

(a) Ib. 22.

(b) *Irenæus* Hæres lib. IV. c. 17. & 37.

(c) Prov. VIII. 23.

(d) Ps. XLV. 8. Jes. LXI. I.

perhibent. (a) Occasionem forte fabulæ dedere, si non Gnosticorum, quæ modo tangebamus, somnia, incautæ Patrum Platonica philosophia nimis inescatorum locutiones. Nulla igitur restat, nisi secunda Deitatis persona, pro qua etiam

omnia

(a) Sophiam hanc *Jac. Böhmius*, tutor Görlicensis, ejusque sequaces mirifice extollunt. *Johannes Pordage*, Anglus, magni inter fanaticos nominis & peculiaris sectæ a Böhmiâ distinctæ caput, libro satis spisso mysterium Sophiæ exposuit. Mirum est, Viros eruditionis haud proletariæ, G. ARNOLDUM & JOH. PETERSENIUM figmento hoc plane ἀγράφω imponi sibi passos esse, hunc Apocatast. T. II. p. 8. seqq. illum vero libro peculiari jam anno 1700. edito: *Das Geheimniß der Göttlichen Sophia oder Weisheit*; cujus tamen poenitentia in extremis cum captum esse alii adseverant. Tantum sibi in hac fabula perplacent enthusiastæ, ut eam pro arcano maxime fidei suæ sacrario habeant, prophanis neutiquam vulgando. Unde & sciscitantium curiositatem variis plerumque effugiis eludunt, & tam affectatæ indulgent obscuritati, ut Delio natatore opus sit, ne quis præfocetur. Clarior tamen reliquis libro citato est *Arnoldus*. Mens eorum hac redit: *Dari aliquam Sophiam, quæ ab essentia divina non quidem sit realiter distincta; peculiari tamen gaudeat hypostasi, & æterna Dei fœmina, Christi, ut & omnium fidelium mater, & sponsa, recte dicatur. Fingunt eandem tam suaviter fidelibus se unire, ut verus intercedat nexus conjugalis: à peccatis dein eos liberare, nova quædam in illis operari, nec non partu aliam producere creaturam, quam nutriendo, docendo ac consolando sustentet.* Monstruosum hoc systema refellitur a J. Wolfg. *Jagero* Exam. Theol. Novæ Controvers. VII. p. 125. seqq. Alii tamen de eadem Sophia tanquam de creatura loquuntur, eo usque ut mulierem, de cujus creatione Gen. II. 27. agitur, seu ipsam Evam, Sophiam hanc fuisse perhibeant, quam etiam pro stylo, quem affectant, Chymico muliebrem tincturam appellant. Tales locutiones in *Gichtelii* & *Uberseldii* epistolis sunt obviæ.

omnia militant. Si nihil esset aliud, hoc solum sufficeret, quod se ALUMNUM & *delicias Jehovahæ* nominat. (a) Quis enim meliori jure hæc verba sua facere poterat, quam *Filius* ille τῆς ἀγάπης (b) & ἀγαπητός, *in quo Pater complacitum habuit*, (c) *unigenitus* ille, qui IN SINU ejus fuit? (d) Quis non agnosceret privum illum personæ secundæ characterem, æternam nempe a Patre generationem? quando Sapiencia testatur: *Cum non essent abyssi, nata sum, cum non essent fontes graves aquis. Antequam montes fingerentur, ante colles nata sum.* (e) Accedit, quod pleraque, quæ SAPIENTIA sibi tribuit, cum iis, quæ in quamplurimis Scripturæ dictis sparsim Redemptori generis humani adscribuntur, ex amussim conveniant: quod, nisi arctis nimis temporis limitibus ingratis meis me circumscriptum sentirem, per partes exsequi in promptu esset. Talia sunt, quod ut summus Ecclesiæ Doctor toto orationis decursu loquitur, qui unicam ac universam salutis viam solus & cum potestate, qualis nulli Magistro in humanis competit, pandit: quod *con-*
sili-

(a) Prov. VIII. 30.

(b) Col. I. 13.

(c) Matth. III. 17.

(d) Joh. I. 18.

(e) Prov. VIII. 24. 25.

filiarius, principium viarum Jehovæ, vita & arbor vite audit; quod cum irrisoribus contendit, quod *vocat iis venientibus, quod extendit manum suam iis non attendentibus, quod domum Ecclesiæ ædificat, mactationem mactat, vinum miscet, mensam suam instruit.* Sola horum characterum & actuum SAPIENTIÆ recensio unicuique exercitatos in verbo veritatis sensus habenti ingentem locorum parallelorum iisdem ferme verbis excellentiam Messiae describentium acervum in memoriam revocabit. Quare ipsa illa infausta Anti-Trinitariorum cohors nihil in concionibus SAPIENTIÆ observare potest, quod non conveniat Christo, præter illam ejus, quæ pessime eos habet, quamque frustra conquassare student, antiquitatem. Neque summa tantum rerum fastigia carpenti argumentum aliud non minoris roboris persequi licet ab ipso implemento petitur. Heic enim omnes Ecclesiæ N. T. periodi & vicissitudines percenseri deberent. Heic filium propheticum a præconio Evangelii, oretenus sub ipsis N. T. primordiis per Doctorem Justitiæ instituto, quod graphice in primo parœmiarum capite describitur, usque ad Reformationis consummationem, atque adulteræ Antichristianæ ultimos contra veritatem conatus esset producendum. Ita enim suavissimum
simum

simum aperiretur theatrum, in quo, quicquid Spiritus Prophetiæ de SAPIENTIA nostra profert, per omnes, quas inflexit, atque etiamnum in Sanctuario suo inflectit, vias, accuratissime ad unguem recurrens cum insigni voluptate conspiceretur. Urgeri etiam apprime ad rem posset analogum admodum Filii Dei agnomen, quando דברי seu ΛΟΓΟΣ dicitur, quod non nudum SERMONEM, sed RATIONALEM, adeoque Sapientia summa dignum exprimit (a). Istud autem silentio premere nequeo, Servatorem ipsum, optimum sermonum suorum per Salomonem, in quo *Spiritus Christi* fuit, (b) interpretem, non obscure honorem illustris hujus nominis sibi vindicare, non tantum quando in Evangelio de se loquens SAPIENTIAM a Filiis suis, & quidem omnibus, uti Lucas addit, *justificatam* dicit, (c) quorum verborum nexus haud obscure ad contentionem SAPIENTIÆ cum Judæis, a Paræmiaſte
E præ-

(a) Hinc ex Judæorum sententia החכמה היא המאמר, *Sapientia est sermo ille*, ut ait R. Abraham Saba in Zeror Hammor fol. 1. col. 2. Et recte Lactantius div. institut. lib. IV. c. 9. *Melius Græci λόγον dicunt, quam nos verbum sive sermonem, λόγος enim & sermonem significat & rationem: quia ille est vox & Sapientia Dei.*

(b) 1 Petr. I. 11.

(c) Matth. XI. 19. Luc. VII. 35. Ex professo hunc locum Christo vindicavit Celeb. Markius Exercit. Bibl. 30.

prædictam, adludit; verum etiam, quando increpationes suas tanquam a SAPIENTIA DEI prolatas commendat. (a) Ita enim consuevit Præco ille non mentiens, dum in terris obambulabat, quicquid ad excellentiam suam manifestandam ore proferebat, ex Prophetarum mutuari dictis. Quo pacto suavissimam doctrinæ suæ cum Mose ac Prophetis harmoniam, & quam longe ab omni honoris usurpatione, qui a Patre per Spiritum Prophetiæ sibi non esset datus, abhorreret, luculentissime ostendit. Voluit igitur, quando ΣΟΦΙΑΣ sibi sumsit nomen, pro more suo, Judæis illustrem hanc prophetiam in memoriam revocare, ut inde infelicem contentionis cum Sapiaentia exitum, atque ita justitiam moniti discerent & non temnere Numen. Vestigia hæc Magistri Apostolus gentium expressit, quando Servatorem mundi crucifixum *Virtutem & Sapiaentiam Dei* nominat, ac *factum nobis a Deo SAPIENTIAM* testatur. (b)

Quomodo ergo nos Christiani, tot rationum tam prægnantium robore inducti, illam gloriam Filii Dei in dubium vocaremus, quæ vel in ipsa antiquissima Judæorum catechesi ignorata fuisse
non

(a) Luc. xi. 49. coll. Matth. xxiii. 34.

(b) I Cor. i. 24. 30.

non videtur? Quid enim aliud est, quod Magistri Hebræorum decantatum illud Regni Dei mystici systema per *decem Sephiroth* ita ordinent, ut in superiori tabulæ hujus Cabbalisticæ parte **CO-**
RONAM, **SAPIENTIAM** & **PRUDENTIAM** locent, cujus instituti eas addunt rationes, in quibus doctrinæ de SS. Trinitate semina acutiores facile deprehendunt? (a) Quid, quod **TAR-**
GUMISTA HIEROSOLYMITANUS primam Codicis sacri vocem **בראשית**, *in principio*, verterit **בְּחֹכְמָתָא**, *in Sapientia*, quia nempe a Præceptoribus acceperat, prima legis voce illum designari, qui & *Principium viarum Dei*, & *Sapientia*, per quam terra fundata est, a sancto Parcemiaſte dicitur. Ne jam memorem, in libro apocrypho, qui *Sapientia Salomonis* inscribitur, talia **SAPIENTIÆ** tribui, (b) ut Authorem libri, qui procul dubio mysteriis priscorum Judæorum Kabbalisticis innutritus fuit, de Sapientia subsistente in essentia

E 2

di-

(a) Quamvis multos heic etiam ex nostris habeamus dissentientes, inveniri tamen in his Theologiæ Judaicæ vetustissimæ fragmentis ac reliquiis veritatis, quæ totius Oeconomix salutis fundamentum est, vestigia non contemnenda, docuere Celeberrimus *Vitringa* Pater Observat. Sacr. lib. 1. diff. 2. *Ritangelius* de Trinitate, & ex professo Celeb. *Meierus* de Myſter. Trinit. c. 2. p. 48. seqq. Quibus etiam jungi potest Observat. Hallens. vol. 1. Observ. 1. §. 11.

(b) Ecclesiastici 1. 5. sq. vii. 21. sq. ix. 4. 9. &c.

divina, quamvis à summo Patre distincta, cogitasse utique videatur. In dumeta vero Philosophorum gentilium heic divertere superfedemus. Quamvis enim non tantum in placitis Persarum & fragmentis Orphicis, sed etiam Pythagoreorum, Platoniorum, Peripateticorum scriptis varia occurrant, quæ compilata Authorum sacrorum, ipsiusque Salomonis de SAPIENTIA testimonia indicant, ita tamen luxata ac detorta sunt omnia, ut Teucrum Pacuvii ediscere, quam aliquid sani inde elicere satius esset. (a)

Incertiora ergo hæc linquentes audiamus potius straminea eorum effugia, qui Filio Dei tam amplas, quas in Sapientiam Propheta Regius congregavit, laudes invident.

Ajunt igitur primo, *si Salomo de vera persona loqueretur, necesse esset, istam personam jam tum populo*
uni-

(a) Illos sane $\nu\epsilon\nu$ & $\sigma\omega\phi\acute{\iota}\alpha\nu$ pro Synonymis pene habentes, eamque a supremo Numine distinguentes ac $\alpha\iota\tau\iota\omicron\nu$ esse $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omega\nu$ stantes, ex doctrina Hebræorum aliquid, quod ipsi non intelligebant, in usus suos convertisse, non est incredibile. Consultantur STOLBERGIUS dissert. VIII. MORNÆUS de verit. Rel. Christ. c. VI. PETAVIUS T. II. Dogm. Theol. lib. I. c. I. HUETIUS Quæst. Alneth. lib. II. c. 3. PFANNERUS System. Th. Gent. c. 3. CUDWORTH System. Intell. lib. I. c. 4. & ex eo WAYENUS de $\lambda\acute{o}\gamma\omega$ p. 58. sq. Quam caute tamen hic sit procedendum, ex collatione BASNAGII Hist. Jud. lib. IV. c. 3. 4. 5. integrisque in hanc rem dissertationibus a FEUSTKINGIO, NEUMANNO, & JAC. THOMASIO editis abunde constabit.

universo fuisse cognitam. Id vero falsum esse, vel ex nostratum hypothese, qui mysterium istud plurimum in Deo personarum vulgo in Israël's populo ignotum fuisse passim confitentur. Quantum hic est rimarum! Nollem aliquos nostrarum partium fuisse, qui fidem Patrum circa mysterium Trinitatis præter necessitatem nimis extenuassent. Hi quid responsuri sint, nos non attinet. Nos agnoscimus quidem spissam Judæorum plerorumque in rebus fidei ignorantiam, residuos interea fuisse semper, quorum corda Spiritus Sapientiæ illustravit propius, ita ut verendum hoc mysterium eos non latuerit, idemque conservarint ac propagarint, cooperantibus Prophetarum scholis, & dogmatis ipsius ad viam salutis recte agnoscendam necessitas, & multa tum in sacris paginis tum in traditionis Judaicæ reliquiis vestigia confirmant. Quod vero personam quandam Deitatis novo & insolito hactenus nomine Paroemialtes Regius distinxerit, quid in eo est absolum? quid non cum toto Prophetarum choro ei commune, quibus semper in more fuit, præcedentium seculorum revelationes novis accessionibus locupletare?

Pergunt: Salomonem non Sapienciam tantum, sed unam cum ipsa sæpius prudentiam, sive intelligentiam, vel etiam separatim prudentiam & intelligentiam, tanquam personas

E 3

quas-

quasdam nominare. Quod manifesto indicet, illum de vera
& certa aliqua persona non loqui, sed de re quapiam multi-
plici, ad quam significandam pluribus opus fuerit vocabulis.
 Generatim his opponi posset, ex diversitate vir-
 tutum ad pluralitatem personarum non esse ar-
 gumentandum, cum plures, & sæpe quidem se-
 junctissimæ qualitates eidem personæ insint. Quan-
 to minus ergo difficultatis hic erit, cum constet
Sapientiam & Prudentiam, seu Intelligentiam, qualita-
tes esse ita sibi invicem innexas, ut una alteram
in se contineat, nec absque altera in quoquam
subjecto reperiri queat? Quod etiam Schlichtingium
in alterum extremum dedit, ita ut pro mere Sy-
nonymis hæc vocabula haberet, qualis tamen
tautologia ne itylo quidem Sapientissimi Re-
gis, nedum Spiritus sancti, convenit. Ut au-
tem pressius antagonistas sequamur, notamus,
in illa orationis parte, in qua Salomo SAPIEN-
TIAM loquentem introducit, nam de ea sola di-
sceptamus, semel tantum, sub initio nempe ca-
pitis octavi Prudentiam SAPIENTIÆ adjungi:
An non Sapientia clamat & Prudentia edit vocem suam?
 Quod quomodo sententiam nostram ullatenus la-
 befactare queat, non perspiciamus. Scholas Ma-
 gistrorum si salutemus, illi בונה seu *Prudentiam* in sy-
 stemate Sephirotico SAPIENTIÆ tertio loco jun-
 gen-

gentes tertiam forte adorandæ Triados hypostasim exprimere voluere. Neque abs omni ratione esset, eorum sequi castra, cum dicta SAPIENTIÆ, quæ capite primo occurrunt, ipsi Filio Dei in carne Israëlem docenti conveniant, quæ vero octavo commemorantur, ad illa tempora respiciant, in quibus Servator non ore tenus, sed per Spiritum ad Ecclesiam locutus est. Sed obstat tamen, quod SAPIENTIA ejusdem hujus capituli commate quarto & decimo *בונה* seu *Prudentia* suum esse honoris titulum exserte testatur. Nam ex abrupto, in media phrasium correlatarum constructione novam effingere velle personam novum inchoantem sermonem, dilutum nimis est. Ipse ergo Filius Dei, cum Salomo varie & *Sapientiam*, & filiam ejus, *Prudentiam*, laudasset, utriusque virtutis decus in se perfectissime junctum esse, utriusque se unicum esse fontem declarat. Quo ipso cavet, ne quis veram personarum in essentia divina distinctionem tollendo, per Filium Dei aut intellectum divinum, aut ideam Dei & virtutum atque operum ejus, quam perfectissimus ejus intellectus comprehendit, designari sibi imaginetur. Dum enim se simul SAPIENTIAM ac PRUDENTIAM esse testatur, quarum perfectionum illa intellectum, hæc vero judicium atque

VO-

voluntatem ornat, utramque sibi competere facultatem, idque absolutissimo modo, manifestum facit. Quin temporis etiam, ad quod posterior hæc Sapientiae institutio proxime spectat, rationi hoc additamentum egregie convenit, nempe, ut Ecclesia ex viis inferni adulteræ Antichristianæ per Reformationem emergens, Sapientiaque divinæ per restitutam veritatis cognitionem radiis illustrata, in hoc beneficio non subsistat, sed lucem sibi accensam *prudenter* in usum suum convertere, atque in ea ambulare studeat.

Instant: *Salomonem inducere Sapientiam tanquam mulierem quandam, atque iccirco in fœmineo genere de ea præcipue loqui: at quis ferat, filium Dei mulieris indui habitu? Quid autem, si id probandum esset? Num ex eo, quod nomen fœminei sexus de Filio Dei usurpatur, unde ejus quoque generis affixa & participia requiruntur, ipsi statim, qui loquitur, fœmineum præcise sexum tribui consequitur? Id verum si esset, Salomon ipse se transformasset in mulierem, quando nomen קהלת seu concionatricis adsciscens de se ait: Ego Kōheleth sui Rex super Isrâëlem.* (a) Quam divitem vero mulie-

(a) Eccles. 1. 12. Hieronymus respondisset verbis, quæ habet ad Papam Ep. 43. *Non putandum, sexum esse in virtutibus Dei, quum*

muliebre hoc schema, per metaphoram adhibi-
tum, fundat sensum, suo loco docebimus.

Quare & nihil præsidii illis, quibuscum dis-
putamus, a *puellis*, per SAPIENTIAM missis,
expectandum est, licet ex illis quoque sequi con-
tendant, *hic non agi de Sapientia, quæ sit persona, a-*
lioquin oporteret istas quoque puellas esse revera personas.
Sed quid impedit, quo minus pro personis ha-
beantur *puellæ*, quæ omnino Ministrorum Evan-
gelii in sacris sæpenumero emblema sunt? Quis
enim negare aufit, *præconiatrices boni & puellas tym-*
panistras, (a) æque ac *amicas Sponsæ*, (b) nec non
puellas Reginarum (c) in canticis sacris, quis *decem*
virgines (d) in parabola Evangelica Doctores Ec-
clesiæ exhibere? Ne jam Mirjam, sororem Mo-
sis, memorem, cum choro mulierum Israëlitica-
rum, (e) divinarum laudum in redemptione Ec-
cle-

quum etiam ipse Spiritus Sanctus secundum proprietates lingua He-
brææ fæminino genere proferatur רוח ; Græce neutro, τὸ πνεῦμα;
Latine masculino genere, Spiritus. Ex quo intelligendum est,
quando de superioribus disputatur, & masculinum aliquid seu fæ-
mininum ponitur, non tam sexum significari, quam idioma sonare
lingua.

(a) Psalm. LXVIII. 12, 26.

(b) Ps. XLV. 16.

(c) Cant. VI. 7.

(d) Matth. XXV. 1. sq.

(e) Exod. xv. 20.

clesiæ ex spiritali Ægypto publicum præconium egregie præfigurantem.

Addunt denique adversarii & vel maxime crepant, cum mulier stulta in fine capitis noni prosopopœia sit stultitiæ, antitheseos postulare legem, ut nihil sublimius de opposita Sapientia cogitemus. Liberales si esse vellemus, secure nil nisi stultitiam in abstracto hic describi concedere possemus. Dispar enim omnino Sapientia atque stultitiæ est ratio. Solus Deus cum sit consummate sapiens, fontem etiam Sapientia unicum esse constat. Stultitiæ vero scatebræ sunt quamplurimæ. Quare Sapientia originem qui tractat, circa unum tantum versatur objectum; qui vero stultitiæ radices detegit, circa plura vagari potest. Verum non opus est, ut eo descendamus. Telum hoc, quod illis ineluctabile videtur, uno ictu retundent, qui mulierem illam stolidam, quæ cum prostibulo præcedentibus capitibus descripto eadem est, cum meretrice Apocalyptica conferentes, in illa evidentissimam Antichristi imaginem deprehendunt.

Libero jam A. A. H. H. licet exultare campo: quoniam in vado res est, & qui in media luce non cœcutit, eum rationibus fortissimis ad actum sub augustissimo hoc Sapientia peplo ipsum Unigenitum Dei Filium agniturum esse speramus.

ramus. Atque utinam crescente orationis flumine nunc crescerent insimul ingenii vires, ut admirabilem illum splendorem, quo SAPIENTIA SUMMA micat, aliquanto propius mentibus vestris ingerere, illasque in ejus venerationem, amorem atque obsequium, velut Herculeam catena, non tam trahere quam rapere possemus!

Maxima certe est perfectio, omniumque, quæ præstantiam ac beatitudinem mentis conficiunt, perfectionum fons & initium, quam *Sapientiae* voce designamus. Unde TULLIUS eam merito *Principem omnium virtutum* dicit, & ex mente veterum Philosophorum *rerum divinarum & humanarum, causarumque, quibus hæ res continentur, scientiam esse definit.* (a) Non enim meram sui aliarumque rerum extra se notitiam involvit, sed etiam, ut CICERONIS iterum ore loquar, *consequentia cernit, causas rerum videt, earumque progressus & quasi antecessiones non ignorat, & similitudines comparat, rebusque præsentibus adjungit atque annectit futuras.* (b)

Si quis igitur sit, qui tam vasto polleat ingenii robore, ut rerum omnium, quæ sunt, aut esse possunt, adæquatas ac semper præsentis, non ali-

F 2

un-

(a) CICERO de Offic. lib. I. c. 43. lib. II. c. 2.

(b) Ibidem lib. I. c. 5.

unde hauserit, sed in se possideat ideas, eousque, ut intimam earundem naturam, seriem, fines, nexusque omnes, profundissime habeat perspectos: si idem cognitionis tam prolixæ, tam claræ & ab omni errore liberæ splendidissima opere ipso exferat specimina: si denique scientiæ hujus radios mentibus aliis impertiatur, ita ut divinæ hujus perfectionis imaginem & speculum quoddam suo quoque intellectu circumgerant, neque ulla universim mens sit aliqua veri & æqui cognitione pollens, quæ non lucem suam ab hac luce accenderit; illum SAPIENTIÆ nomine in sensu excellentissimo gaudere, nemo inficias ibit. Agite igitur, & quam plene, quam divine hæc omnia in Filio Dei conspirent, attenta, quæso, mente perpendite.

Et principio quidem, cum simplicissimum illud UNUM essentiæ divinæ cum Patre & Spiritu sancto Filius, præeunte verbi divini face, conficiat, per se sequitur, quicquid ad naturam Mentis perfectæ ita necessario pertinet, ut ab ea abesse nequeat, istud & Filio Dei PROPRIO ac NATURALI competere. Quis autem in dubium vocare ausit, mentem, nisi intellectu polleat perspicacissimo, tantamque rerum omnium intelligentiam domi possideat, ut & abyssum suæ omni-

mnipotentia sanctissimæque libertatis habeat perspectam, quasque res extra se & quomodo esse velit, tum qua ratione illæ ad extremum finem, gloriam suam, sint dirigendæ, pernoscat probe, ita ut nullis nec ignorantia nec erroris nebulis unquam obfussetur, summe perfectam dici non posse? Quis non simul agnoscat, tam sublimem esse illam Sapientia, quam exhibuimus, imaginem, tam late patere regnum ejus, ut nulli nisi perfectissimo Numini competat? Unde non Scripturæ tantum *Solum Deum Sapientem* esse (a) inculcant, sed ipsi etiam antiquissimi gentilium Doctores *Sophorum* nomen modeste respuerunt, fat honoris se nancisci ducentes, si *Philosophi* seu *amatores Sapientia* duntaxat dicerentur.

Dum igitur sacræ paginae divinam Servatoris nostri gloriam ita adstruunt, ut nihil relinquunt, quod ad eam extra omnem controversiam collocandam cum ratione desiderari queat, hanc sane perfectionem eidem expresse atque efficaciter adscribunt. Hinc *cognoscere eum Patrem*, idque excellentiori, quam quibus id a *Filio revelatum* est, modo, (b) & *cogitationes hominum* (c) quin *venes & corda*,

(a) Rom. xvi. 27. Jud. vi. 25. Convenit istud PHOCYLIDIS:
ἔς θεός ἐστὶ σοφός.

(b) Matth. xi. 27.

(c) Matth. ix. 4.

corda, quibus nihil est abstrusius, scrutari (a) atque ita coram oculis ejus nihil esse occultum, (b) sed omnia eum nosse (c) affirmant. Eodem spectant emblemata Lucis, (d) Solisque omnia lustrantis, (e) & stellæ matutinæ lucidæ (f) seu Phosphori, (g) de Filio Dei frequenter adhibita: eodem oculi flammanes, (h) & quidem septeni (i) eidem adscripti. Porro Filium Dei omnia ita scire, ut sapientissime secundum hanc cognitionem judicium actionesque suas formet, eadem divinæ literæ nos ignorare non patiuntur, quod statim ex ipsis documentis per splendidissima opera editis liquido constabit. Merito igitur ΜΟΝΟΝ ΣΟΦΟΝ ΘΕΟΝ non Patrem tantum, sed eodem quoque jure Filium Apostolus appellat. (k)

Cum vero hæc Filii divina excellentia nihil indicet, nisi quod ei cum prima tertiaque persona commune est, sola hæc ratio esse nequit, cur, etiam ubi a Patre distinguitur, SAPIENTIÆ nomine

(a) Apoc. 11. 23; coll. Jerem. xvii. 9. 10.

(b) Hebr. iv. 13.

(c) Joh. xxi. 17.

(d) Joh. i. 9.

(e) Mal. iv. 2.

(f) Apocal. xxi. 16.

(g) 2 Petr. i. 19.

(h) Apoc. i. 14.

(i) Apoc. v. 6.

(k) 1 Tim. i. 17.

mine insigniatur. Merito ergo in hanc suspicio-
nem adducti sunt Theologi summi, præter me-
tonymicum SAPIENTIÆ significatum, alium
quoque metaphoricum esse admittendum, (a) ita
ut relatio quædam, quæ inter personas divinas
obtinet, eaque essentialis & naturalis, hoc nomi-
ne adumbretur. Cui sententiæ eo lubentius acce-
dimus, quia SAPIENTIA se POSSESSAM a Je-
hova tanquam *principium viarum* ejus, & ANTE
MOLITIONES EJUS testatur (b). Si enim, cum
in principium viarum Domini, quod procul du-
bio per consilium gratiæ factum est, constitue-
retur, jam a Jehova *possidebatur*, ipsasque moli-
tiones seu decreta hæc possessio antevertebat, quis
eam *possessionem* ad ipsam Sapientiæ naturam per-
tinere negaverit? Accedit, quod a Scriptoribus
N. T. significanter SAPIENTIA DEI dicatur.
(c) Hoc enim involvit, non tantum Filium Sa-
pientia perfectissima, sibi naturali, in unitate
cum Patre gaudere, sed etiam certam quandam
ei ad Patrem competere relationem, ob quam
SAPIENTIA DEI, id est *Patris*, præcise dica-
tur, eamque relationem in ipsa Deitatis natura
ater-

(a) Inspici hic velimus Celeberr. MARKIUM Exercit. Biblic.
xxx. s. 8.

(b) Prov. VIII. 22.

(c) Luc. IX. 49. 1 Cor. I. 24.

æterna atque immutabili lege esse fundatam. Fatendum quidem est, filium orationis Paullinæ propius inspicientibus, Apostolum loco laudato in exaggerando gratiæ mysterio versari, illamque figillatim benignissimi Numinis Oeconomiam ob oculos habere, qua per crucem Christi Sapientiæ suæ impervestigabilis eminentiam manifestare voluit. Verum id veritati, quam defendimus, nihil derogat. Opera enim Dei, & speciatim viæ, quas ad salutem nostram inflexit, fulgentissimum essentia ejus theatrum sunt, ex quo tanquam a posteriori agnosci atque celebrari voluit. Unde porro colligimus, quotiescunque divinæ naturæ Christi nomina & prædicata tribuuntur, quæ relationem ejus ad cæteras personas & præcipue ad Patrem exprimunt, etiam ubi mysterium salutis nostræ explicatur, toties necessarium aliquid atque immutabile in naturali personarum divinarum ad se invicem relatione, aut inter se ordine, supponi. Sicut ergo hanc communem nominum secundæ personæ characteristicorum, sive FILIUS, sive ΛΟΓΟΣ, sive alia affini dictione appelletur, rationem esse mihi quidem est persuasissimum, ita SAPIENTIÆ agnomen eandem possidere emphasin, ut credam, facile inducor. Quin analogiam etiam

fin.

singularem inter relationem SAPIENTIÆ ad Mentem, & subsistentiam Filii in Patre ejusque æternam generationem libenter admittimus. In determinando autem hujus analogiæ modo, ejusque partibus propius enucleandis ignorantiam nostram fateri malumus, quam cum multis Patribus *ἀσίστατα*, ipsisque suis Authoribus non intelligibilia, extra Scripturam. in medium proferre. Sane licet Deus *Lux* sit, quæ claritate sua per se micat, ipsa tamen *Lux* hæc *inaccessum* (a) aliquid habet, quod adorare, quam curiosius investigare tutius erit. Exigui mediocris, quo utimur, ingenii cancelli infinitum Sapientiæ divinæ mare longe minus capiunt, ac oculi nostri fulgentis Solis, cum sudum est maxime, irretorto vultu lumen intueri valent. Pertinet hoc ipsum ad demonstrandam consummatissimam Sapientiæ summæ perfectionem, & profundam ejus venerationem in mentibus nostris suscitandam, quod, licet quamplurima sui vestigia admirandis suis operibus expresserit, plus tamen in recessu suo contineat, quam nostri intellectus viribus unquam attingitur.

Istud absque indignatione prætermittere piaculum

G

culum

(a) 1 Tim. vi. 16.

culum esset, Arrianorum, tam veterum, quam recentiorum, quorum in opposita nostro littori insula infausto fidere postliminio propullulantium ingens eheu messis est, eo usque progredi temeritatem, ut, quanquam per Sapientiam Salomonæam Christum intelligi concedunt, ex ipsa tamen *Sapientie* descriptione contra veram ejus Deitatem atque absolutam æternitatem tela cudere contendant. Quibus tamen vel solam hanc SAPIENTIÆ notionem secure opponimus. Quam impossibile enim est, intellectum perfectissimum concipere absque sapientia, licet intellectus in nostro cogitandi ordine sapientiam necessario antecedit, eamque gremio suo contineat; tam certum est, Sapientiam hypostaticam ab omni æternitate in atque cum Patre exstitisse, sive in sinu ejus fuisse, licet secundum revelatum personarum divinarum ordinem conceptus Patris conceptui Filii sit præmittendus. In vanum autem heic crepari, quod Hellenistæ τὸ ὑπὲρ per ἐκτισέ με verterint, a Viris doctis abunde evictum est. Cum enim Interpretes Alexandrini, uti alias sæpissime, ita heic quoque ab Hebrææ vocis proprietate discesserint, autoritas eorum parum nos moratur. Verum & excusatos eos quidam habent, quia

κτίσειν

αὐτῶν apud Græcos aliquando pro *gignere* usurpatur. (a)

Sed stupentem in contemplatione penitissimorum essentiae divinae, tanquam per transennam, adytorum mentis aciem ad divina illa, quibus Filius Dei SAPIENTIAE nomen permeruit, opera deflectamus. Quod si ab ipso heic Pacis inter Jehovam & Virum Zamach consilio, æternaque, quam Filius pro peccatoribus suscepit, sponsione ordiamur, quidni statim ab initio proclamaremus: *O profunditas divitiarum Sapientiae & cognitionis Dei!* (b) Primas quidem decretorum divinorum rationes juxta scimus cum ignarissimis. Tantum tamen per revelationem nobis innotuit, quantum ad demonstrandam Sapientiae summæ, quæ in tota hac causa sibi ipsi Patrique a consiliis fuit secretissimis, absolutionem sufficit. Quis enim consilium prudentissimum de placanda per obedientiam mortemque vicariam Dei ira, & liberando per conversionem ac sanctificationem ex vinculis inferni peccatore, nisi infinita præditus

G 2

in-

(a) Evolvantur Sixt. AMAMA peculiari de hac re dissertatione inserta Antibarb. biblico lib. III. aliique citati ab Aug. PFEIFFERO Dub. Vex. Cent. III. 87. quibus jungi possunt G. J. VOSSIUS Thesium Theol. I. I. STEPH. LE MOYNE ad Jerem. XXIII. c. 3. §. 10. WALTHERUS Harmon. Bibl. ad h. l. & ex professo J. H. MAJUS Theolog. Prophet. loco VII.

(b) Rom. XI. 33.

intelligentia, suppeditare potuisset? Nemini sane in mentem id venire poterat, nisi, qui & viscera miserationum Dei & summum iræ ejus rigorem intime perspexerat, qui non futurum tantum lapsum, sed & impotentiam totius generis humani, ad inveniendum lytrum & *δυνατώμα* legis actu prævidebat: qui tot millena millia posterorum Adami ita in enumerato habebat, ut de singulorum in omnem æternitatem forte atque exitu decernere posset: qui sanctissimas discriminis hujus in sinu suo possidebat rationes, & tales tamen, in quibus euestigandis omnis sapientia humana atque angelica deficeret. Hæc enim in plena emphasi est illa sapientia, cujus locum Jobus indagans testatur: (a) *Non novit homo, quanti ea sit, & non invenitur in terra viventium. Abyssus ait, non est in me illa; & mare ait, Non est apud me. Et abscondita est ab oculo omnis viventis, & a volucris cæli occultata est. Perditio & mors dixerunt: In auribus nostris audivimus famam ejus. Deus novit viam ejus, & ille novit locum ejus. Hæc est Sapientia in occulto, quam Dominum sibi indicasse, Jesseides gratus agnoscit.* (b)

Cum vero potentissimum Numen molimina,
quæ

(a) Job. xxviii. 13. sq.

(b) Ps. li. 8.

quæ mente descripserat, in actum produceret, cum *Jehova in Sapientia fundaret terram, & cælos in prudentia figeret*, (a) quod fecit, quando per *Filium*, seu *Verbum suum secula adaptavit*, (b) quanta inde Opifici rerum SAPIENTIÆ laudum surrexit messis? Quotiescunque enim mens nostra sive in varietate, sive in pulchritudine, sive in ordine & nexu tot creaturarum, indicia causæ potentissimæ prudentissimæque in se circumferentium, defixa hæret, toties splendidissima Fabricatricis horum omnium SAPIENTIÆ recurrit imago, toties auribus ejus quasi ingeminatur istud Dei & Pastoris Israëlis encomium: *Quis mensus est pugillo suo aquas? & cælum spithama aptavit? & mensuravit trientali pulverem terræ? & appendit in libella montes? & colles in bilance? Quis aptavit Spiritum Domini? & consiliarius ipsius faciet ipsum gnarum? Cum quo consilium habuit, ut fecerit ipsum attendere? & docuerit ipsum iter judicii? & docuerit ipsum scientiam? & viam intelligentiarum fecerit ipsum cognoscere?* (c) Accedit mundum non incassum esse conditum, sed eo consilio, ut *habitaculum* esset creaturarum rationalium, (d) immo ut theatrum esset operis salutaris,

G 3

lutis,

(a) Proverb. III. 19. coll. Jerem. x. 12. LI. 15.

(b) Hebr. I. 2. XI. 3.

(c) Jes. XL. 12-14.

(d) Jes. XLV. 18.

lutis, absque quo Deus *frustra creasset omnes filios hominum.* (a) Quomodo vero SAPIENTIA summa tam varium atque vastum opus ad illum finem perduxisset, nisi quicquid in thesauris Dei reconditum, & quicquid in tanto coeli terræque exercitu dispari ordine juncto promovendæ per salutem hominum gloriæ divinæ idoneum erat, intime cognovisset?

Quæ vero creationis, eadem & providentiæ divinæ est ratio. Quicquid enim in illa multiplicis Sapientiæ Dei, in quo vivimus, movemur & sumus, quique gubernacula totius universi inconcusso tramite moderatur, vestigia monstrat, quicquid in illa admirabile & stupendum occurrit, istud ad laudes illius, qua Filius Dei excellit, Sapientiæ pleno jure pertinet, cum *in ipso omnia consistant*, (b) cumque ipse *verbum illud potentie sit, per quod Deus omnia portat.* (c) Præcipue quia habenas mundi SAPIENTIA ita moderatur, ut non tantum corporum coelestium perennes motus & fixus creaturarum quarumvis ordo, sed & regnorum fata, liberæque hominum actiones, quin ipsæ hostium Ecclesiæ machinæ, ipsis licet
in sciiis

(a) Ps. LXXXIX. 48.

(b) Col. I. 17.

(c) Hebr. I. 3.

inſciis ac invitis, tacite conſilio gratiæ inſervi-
ant, atque electorum ſalutem ſtabiliant.

Sed hora ruens ad ipſum nos ſalutis opus vo-
cat, in quo tum cœteræ perfectiones diviniæ tum
præcipue Sapiencia Dei ſplendidiffimum ſui ſpe-
ſtaculum exhibuit. Hoc eſt *mysterium* illud *Dei*
& *Patris* & *Chriſti*, in quo theſauri omnes ſapientiæ et
cognitionis, teſtante Apoſtolo, *abſconditi* ſunt. (a)
Verborum hujus eſſati ea eſt conſtructio, ut du-
bites, utrum hi theſauri *mysterio*, an *Chriſto* ipſi
ineſſe perhibeantur. Et certe, utcunque inter-
preteris, perinde erit. Si enim *mysterium* gratiæ
omnes ſapientiæ theſauros in ſe continet, eos-
dem ipſum Filium Dei ſinu ſuo complecti fas
eſt, cum ille totius *mysterii* gratiæ Alpha & O-
mega, principium, medium, & finis, funda-
mentum & terminus ſit. Unde quæcunque in
profundo hoc *mysterio* radiat Sapiencia, adorem
ejus Servatori noſtro eſſe tribuendam facile colli-
gitur.

Quam immenſum nunc navigandum eſſet æ-
quor, quam vaſta rerum & eventuum admiran-
dorum permetienda reſtarent ſpatia, ſi per ſingu-
la ire, & ſecundum pandectarum ſacrarum filum
greſſus SAPIENTIÆ in omnibus viis ejus o-
ſten-

(a) Col. 11. 3.

stendere liceret! Emicuerunt illi jam in Paradiso, cum conclamata post feralem ex arbore vitata esum salute generis humani, SAPIENTIA, tanquam *Vox Domini*, in horto ambulans (a) terrore quidem ingenti protoplastorum animos prostravit, sed tamen mox iisdem, publicato Gratiae Testamento, ad melius sperandum signum sustulit, calliditatem vero Serpentis seductoris in ejusdem exitum convertit. Eadem SAPIENTIA facile praesensit, gloriam divinam longe illustrius demonstratum iri, si non uno ictu, sed certis quibusdam gradibus consilium gratiae evolveretur. Ita enim futurum, ut πολυποικιλῶς *Dei Sapiaentia principibus et potestatibus, qui in supercaelestibus sunt, eo evidentius notificaretur.* (b) Noluit igitur ante ad perficiendum salutis opus in mundum venire, quam per plurimas promissiones, praedictiones & umbras se mutuo illustrantes, eventui ita praefulsum esset, ut, quando actu ipso aderat, & tam optatam liberationem praestabat, unusquisque ex tot vaticiniorum ac typorum accurata meditatione characteres veri Redemptoris exsculpere, cum persona Filii Dei in carne apparentis eosdem conferre, & hac ratione in fide sua certus esse atque

(a) Gen. III. 8.

(b) Ephes. III. 10.

atque ad fidelitatem & veracitatem Dei celebrandam animari posset. Sed & alia ratione gloriæ divinæ SUMMA SAPIENTIA consuluit. Eam enim esse carnis stultitiam sciebat, ut de impotentia sua ad salutem ægerrime convinceretur, quin potius perversis indulgens ratiociniis, suisque viribus sacrilego ausu subnixæ, proprio merito sibi ipsi ad beatitudinem viam pandere, quam eam in solidum a benignissimo Numine emendicare mallet. Hæc corruptæ naturæ stoliditas nisi radicatus evelleretur, de gloria gratiæ divinæ unice debita actum erat. Quare SAPIENTIA, imposito severæ legis inter tremenda miracula horrendasque minas jugo, non refractariorum tantum compescuit proterviam, sed etiam periculum faciendi, quid in divinæ legis obedientia humani humeri valerent, ansam dedit. Immensum vero præceptorum carnalium externum cultum injungentium cumulum ea fini addidit, ut impuritas carnis & persistens peccatorum reatus iis simul indies exprobraretur, & fidelium simul pectora cupiditate videndi ac amplexandi eum, qui ab omni legis & peccati onere fessos exsolveret, implerentur. Quis hæc omnia animo volvens non agnosceret, summo jure SAPIENTIAM de se testari, quod *coram Jehova omni tem-*

H *pore,*

pore, sub ipsis etiam veteris Oeconomiae tenebris, mirabilem in modum *luserit*? (a)

Sed jucundius eadem *in frugifera terra ludere* perrexit, quando inter *filios hominis*, quibuscum deliciae suae erant, se coram conspiciendam, audiendam ac osculandam praebuit. Tum vero radii SAPIENTIAE caelestis, qui tamdiu cum nocte praecedentium seculorum luctaverant, omnia repagula perrupere. Josephi Sapienciam quis ignorat, qua imbutus *erudiebat* Principes Aegypti *anima sua*, seu consilio suo, & *seniores ejus docebat*? (b) Moyses *eruditus fuit in omni Sapiaentia Aegyptiorum*. (c) Davidis Sapiaentia erat sicut Sapiaentia Angeli Dei. (d) Et quam grandia sunt, quae de Salomonis Sapiaentia praedicantur? *Indidit Deus Sapiaentiam Salomoni: & intelligentiae multum admodum: & amplitudinem animae, sicut arenae, quae est in litore maris*. Erat enim Sapiaentia Salomonis major, quam Sapiaentia omnium Orientalium & quam omnis Sapiaentia Aegyptiorum. Sapiaentior etiam fuit omnibus hominibus, & quae sequuntur. (e) Sed haec figurae tantum erant in Filio Dei, post adventum ejus in

(a) Proverb. VIII. 30.

(b) Ps. cv. 22.

(c) Act. VII. 22.

(d) 2 Sam. XIV. 20.

(e) 1 Reg. IV. 30--34.

in carnem, implendæ. Licet *Regina Austri* venerit a terminis terræ, ut audiret *Sapientiam Salomonis*, ecce tamen, *hic plus est, quam Salomo.* (a) Statim a pueris implebatur *Sapientia*, (b) & in ea ad stuporem omnium proficiebat. (c) Mox autem se **SUMMAM esse SAPIENTIAM** actu comprobavit, cum *Prophetæ & Doctoris in Israële* munus obiens, *Deum, quem nemo unquam viderat*, explanaret, (d) cum *nomen Patris hominibus* manifestaret, (e) cum *verbis factisque omnibus* commonstraret, *quiescere super ipsum Spiritum Sapientiæ & prudentiæ, Spiritum consilii & fortitudinis, Spiritum cognitionis & timoris Domini:* (f) & quod *unxerit eum Jehova ad Evangelium annuntiandum mansuetis.* (g) **SAPIENTIÆ** porro gloriam adseruit, quando ut perfectus Pontifex, quicquid sciebat *jus Dei exigere, nec non oracula typosque a diebus seculi promississe, ita accurate obedientia exactissima & sacrificio in cruce oblato præstitit, ut Christum crucifixum tanquam omnis Sapientiæ salutaris compendium Apostolus consideret, extra quem nihil inter Corinthios scire*

H 2

dignum

(a) Matth. XII. 42.

(b) Luc. II. 40.

(c) Ibid. VI. 52.

(d) Joh. I. 18.

(e) Joh. XVII. 6.

(f) Jes. XI. 2.

(g) Jes. LXI. 1.

dignum reputabat. (a) Nullibi vero se luculentius Sapientiae Salomonæ verum esse archetypum probavit, quam ubi fasces regni Israël in throno Davidis occupavit. Percenseantur heic omnia Ecclesiæ intervalla, notentur fata ejus & vicissitudines a Spiritus sancti effusione ad consummationem usque seculi. Quam sublimem & supra omne consilium humanum evectam singula spirant Sapientiam! Nam ut alti sunt cæli præ terra, sic altæ sunt viæ Jehovæ præ viis nostris, & cogitationes ejus præ cogitationibus nostris. (b) Vir brutus non novit & stultus non animadvertit hoc. (c) Quin omnes astus & doli inimicorum regni ejus ita confunduntur, ut pereat sapientia sapientum, prudentiaque prudentum sese abdat. (d) Porro quam concinne partes gressusque omnes Sapientiae inter se conveniunt, cum dies diei eructet dictum & nox nocti indicet scientiam! (e) Quam egregie ubique perfectiones divinæ lucent! Quam prudenter omnia præfixum finem attingunt! Deus seculi, Jehova, creator finium terræ, non delassabitur & non fatigabitur:

(a) I Cor. I. 22-25. II. 2.

(b) Jes. LV. 9.

(c) Ps. XCII. 7.

(d) Jes. XXIX. 14. XLIV. 25. Obad. vs. 8. 9. I Cor. I. 19. sq. III. 18.

(e) Ps. XIX. III.

*tur: non est perscrutatio intelligentiæ ipsius. (a) Profecto magnus est Dominus noster, & amplius viribus, & prudentiæ ejus non est numerus. (b) Ad structuram sanctuarii umbratilis Bezaleelis & Aholiabi requirebatur solertia, quos Jehova implevit Spiritu Dei, peritia & intelligentia, notitiaque & omni arte. (c) Quanto vero illustrius Architectrix Sapiencia suscepit ac perfecit opus, ædificans domum illam spirituales septem columnis suffultam, in qua opiparas omnifufficienciæ dapes exposuit? (d) Quis igitur Agno cum columnarum septem coagmentatione totidem sigilla decreti divini aperiunt non tribuat Sapienciam, Angelorum æmulus, qui thronum Dei cingunt? (e) Quis non ubique ingeminet: *Hic est sapiencia!* (f) *Hic est mens, quæ habet Sapienciam!* (g)*

O admirabilem SUMMÆ SAPIENTIÆ splendorem! O amabile miseris homuncionibus in tenebris hujus ævi degentibus jubar! *Quis est sapiens? & consideret hæc. Prudens? & agnoscat illa. Nam rectæ sunt viæ Jehovæ & justi ambulabunt in eis, &*

H 3 *defe-*

(a) Jcf. xl. 28.

(b) Pf. cXLVII. 4. 5.

(c) Exod. xxxi. 3.

(d) Prov. ix. 1. 2.

(e) Apoc. v. 11. 12.

(f) Ib. xiiii. 18.

(g) Apoc. xvii. 9.

defectores impingent in eis. (a) Merito igitur in jugem ejus meditationem ac celebrationem vires animi corporisque omnes infumimus. Quid enim præclara vel mediocris sapientiæ inter homines laude illustrius, quid venerabilius censetur? Quanto major ei honos competit, ad cujus Sapientiam omne ingenii humani acumen nihil est, nisi quod scintilla ad solem & minuta guttula ad oceanum! Neque id tantum. Sapientiam prædicamus & suspicimus, etiam cum nullus aut exiguus ejus fructus in nos redundat. Quidni ergo illius SAPIENTIÆ amore incenderemur, quæ omnes thesauros suos in nostræ salutis instaurationem profudit? Illane SAPIENTIA delictum esset generis humani, quæ non nisi in nostra salute delictari voluit?

Hæ sunt AA. partes nostræ: hoc ab omnibus, quibus vel mica veræ prudentiæ sub pectore salit, SAPIENTIA exspectat. Idque eo magis, quia Sol est, qui non sibi solum, sed orbi universo splendet. *Lux est, sed in qua lux videtur,* (b) quæ illuminat omnem hominem. (c) Pater est

lumi-

(a) Hof. xiv. 10.

(b) Ps. xxxvi. 10.

(c) Joh. i. 9.

luminum, (a) quia filios lucis (b) habet, qui ab eo illustrati ipsi quoque lumen in se possident & de se spargunt. Lux hæc SUMMÆ SAPIENTIÆ resplendet in Angelis lucis, quibus quam maxime volupe est in mysteria passionum & gloriæ Christi introspicere. (c) Resplenduit in primo homine, qui vivam cœlestis SAPIENTIÆ imaginem suo intellectu circumgestavit. Quin ex ipsis spississimis hominis per peccatum obnubilati tenebris lux Sapientiæ postliminio emicat, quando vi meriti Christi, tanquam secundi Adami, qui nobis factus est SAPIENTIA a Deo, (d) novus homo induitur, qui renovatur in cognitionem congruentem imagini ejus, qui ipsum condidit. (e) Ab hac enim læta status sui immutatione electi agnitione voluntatis ejus implentur cum omni sapientia & intelligentia spiritali, ut ambulent, sicut Domino convenit, per omnia Dei placentes, omnis operis boni fructum proferentes, & crescentes in agnitione Dei. (f) Ita fiunt lux in Domino, (g) & pleni oculis ante & retro, (h) sapien-

(a) Jac. i. 17.

(b) Ephes. v. 8.

(c) i Petr. i. 12.

(d) i Cor. i. 30.

(e) Col. iiii. 10.

(f) Col. i. 9. 10.

(g) Ephes. v. 8.

(h) Apoc. iv. 6.

pietiam adulatorum nanciscuntur. (a) Et si quis inter eos præ aliis prudentia spirituali ac robore ad pugnandum pro fide Evangelica eminent, SAPIENTIÆ SUMMÆ id acceptum referet, quæ promisit: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt contradicere neque obsistere omnes, qui se vobis opponent. (b) Ex parte tamen hætenus cognoscunt & ex parte prophetant, (c) donec plenissima in futuro seculo gloriæ illius, quam SAPIENTIA a Patre accepit, luce circumfusi, similes Domino evadent, quoniam videbunt eum, sicut est, (d) atque ita, quod in hac tenebrarum valle imperfecte cognovere, cognoscent, uti & cogniti sunt. (e) Liceat hæc in meliorem sensum translata Poëtæ adhibere verba:

*- - - Deus ipse fuit, Deus, inclute Memmi,
Qui Princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur Sapientia, quique per artem
Fluctibus e tantis, vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquilla & tam clara luce locavit. (f)*

*Verum enimvero haud facile est venire illo, ubi ipsa
est*

(a) I Cor. II. 6.

(b) Luc. XXI. 15.

(c) I Cor. XIII. 9.

(d) I Joh. III. 2.

(e) I Cor. XIII. 12.

(f) LUCRETIVS lib. v. vs. 8.

est sapientia, & spissum est iter, ut ait ille. (a) Quare tam beatæ lucis semini intellectui cœco instillando SAPIENTIA SUMMA aptissima novit adhibere media. Externe quidem utitur verbo revelato, quod est sermo sapientiæ, (b) testimonio illo veraci, quod sapientiam adfert imperito, præceptis illis puris, quæ illustrant oculos. (c) Hæc sunt verba sapientum similia aculeis & similia clavis infixis, lectissima, tradita a Pastore uno, (d) quæ sapientiores reddunt inimicis, (e) quæ sapientem reddunt ad salutem. (f) Lumen hoc jam in scholis Patriarcharum accensum per Prophetas, quibus tanquam stellis nox V. T. fuit interpuncta, lucernæ instar splendentis in obscuro loco, electorum animos irradiare perrexit, donec dies illucesceret & Phosphorus in cordibus eorum exoriretur. (g) Tum, tum Sapientia apparuit in foris & plateis edens vocem suam & in summo turbarum proclamans. (h) Tum populus ille, illi ambulantes in tenebris, viderunt lucem magnam: sedentes in terra umbræ mortis, lux exsplenduit super illis.

I

Hanc

- (a) TURPILIUS apud NONIUM MARCELLUM in *Spissum*.
 (b) 1 Cor. XII. 8.
 (c) Ps. XIX. 8.
 (d) Eccles. XII. 13.
 (e) Ps. CXIX. 97. 98.
 (f) 2 Tim. III. 15.
 (g) 2 Petr. I. 19.
 (h) Prov. I. 20. 21.

lis. (a) Hanc facem a Sapientia ipsa sublatam per manus quasi sequentium temporum Doctores tradidere Apostoli atque Evangelistæ, prodigia illa SAPIENTIÆ, (b) & lux mundi (c), in quorum cordibus Deus, ipse Deus, splenduit, ad præbendum lucem notitiæ gloriæ Dei, in facie Jesu Christi. (d) Ita specularia Ecclesiæ crystallo vel pyropo sunt disposita. (e) Et quamvis novis lux hæc lapsu temporis sit obfuscata nebulis, fumo ex puteo abyssi, instar fumi fornacis magnæ, Solem obscurante, (f) ac lucernam verbi subter modium ponente improbitatis cathedra, (g) misera tamen iterum est SAPIENTIA pereuntis per incitiam populi, novisque viribus sub tempore Reformationis in fastigio editorum locorum clamavit (h): populis vero a meretrice Babylonica blanditiæ labiorum seductis, ut eam sequerentur, tanquam bos ad macerationem abit, & velut compeditus ad eruditionem stultorum, (i) suam denuo præstantiam, suas divitias aperuit. Eadem fini ad perfectio-

(a) Jes. IX. 1.

(b) Jes. VIII. 18.

(c) Matth. v. 14.

(d) 2 Cor. IV. 6.

(e) Jes. LIV. 12.

(f) Apoc. IX. 2.

(g) Matth. v. 15.

(h) Proverb. VIII. 2. sq.

(i) Proverb. VII. 21. 22.

fectionem structuræ domus suæ magnis passibus progrediens, lautumque in glorioso ultimorum temporum regno *condivium apparans*, puellas suas ad invitandos *fatuos* etiamnum in ipsa *loca excelsa urbis* mittit. (a)

Interea lucerna hæc incassum peccatori succensa esset, nisi mentis nativa cœcitas tolleretur, veritatisque, quo imbuta est, odium in ejusdem amorem ac studium converteretur. Externo igitur adminiculo Sapiencia illuminantem ac vorticordiam vim Spiritus sui interne jungit, qui tanquam *Spiritus sapientiæ & revelationis oculos mentis illuminat* (b), de peccato, justitia & judicio arguit (c), ac in omnem veritatem ducit. (d) Spiritus hic ab omni ævo SAPIENTIÆ & verbi ejus indivulsus comes fuit. Nam cum mundo antediluviano jam *disceptavit*, (e) & cum *Angelo faciei* in deserto a populo rebellante *dolore affectus* est, (f) & in Prophetis, tanquam *Spiritus Christi*, *passiones ejus & gloriam illas secuturam* (g) declaravit, & fidelium *ductor*, *consolatorque* fuit. (h) Erat tamen hæctenus

I 2

Spiritus

(a) Prov. ix.

(b) Ephes. i. 17. 18.

(c) Joh. xvi. 8.

(d) Ibid. vi. 13.

(e) Gen. vi. 3. coll. i. Petr. iii. 19.

(f) Jes. lxiii. 10.

(g) i Petr. i. 11. (h) Ps. li. 13.

Spiritus servitutis, (a) operationesque suas tam par-
 ce in fidelibus exerebat, ut ob exiguam luminis
 ac gratiæ mensuram Christo *nondum glorificato* vix
 Ecclesiæ *adesse* censeretur. (b) Quare cum cœlos
 SAPIENTIA, justitia seculorum adducta, pete-
 ret, Spiritum hunc tanquam *indicem alterum popu-*
lo suo reddidit, (c) *cujus ope omnes Zionis filii a*
Deo edocti sunt, (d) *eo usque ut unctionem habentes*
a Sancto illo noscant omnia (e), *nec necesse habeant, ut*
quisquam eos doceat (f). Quemadmodum autem
 fluvius, quo longius a scaturigine progreditur,
 eo latius aquas diffundit, donec ipsi tandem mi-
 sceatur Oceano; ita aquæ Spiritus ex throno
 SAPIENTIÆ profluentes tam laxo in suprema
 mundi & Ecclesiæ ætate ferentur alveo, ut plena
 futura sit terra hæc *scientia Jehovæ*, *velut aquis fun-*
dum maris operientibus. (g) Tum erit lux Lunæ ut
 lux Solis, & lux Solis erit septupla, tanquam lux sep-
 tem dierum. (h) Tum non occidet amplius Sol Zionis,
 & Luna ejus non condetur, quia Jehova ipse, ipsa

SA-

(a) Rom. VIII. 15.

(b) Joh. VII. 39.

(c) Zach. IX. 12.

(d) Jes. LIV. 13.

(e) I Joh. II. 20. 27.

(f) Jerem. XXXI. 34.

(g) Jes. XI. 9.

(h) Ibid. XXX. 26.

SAPIENTIA, *erit ei in lucem seculi.* (a)

Habetis AA. OO. quam pleno jure SAPIENTIAE nomen Filius Dei de se adhibeat. Ne autem aliquid neglexisse videamur, quod ad elegantiam atque emphasin cognomenti hujus spectat, binæ quæstiones, antequam colophonem orationi nostræ imponamus, brevissimis expediendæ restant, altera cur *terminationem fœmininam*, altera vero cur *numerum pluralem* Salomo adhibuerit?

Muliebri genus de summo Sapientiæ authore adhibitum singularem spirat efficaciam. Cum metaphoras ad omnigenam Messæ pulchritudinem exprimendam ex toto universo Scriptura mutuatur, cum ipsa etiam bruta & res inanimas in censum heic vocet, fœminei quoque sexus proprietates inter hieroglyphicas ejus figuras non respuit. Ad hostias sane typicas sacrificium Christi adumbrantes non juvenci tantum, sed & *vacca rufa* pertinet. (b) Et annon ipse Salvator sub imagine *mulieris drachmam amissam quærentis* studium suum lucrandi animas electorum expressit (c)? Rationem emblematis hujus indagantibus opportune occurrit constans Spiritus Sancti, sub sche-

1 3

mate

(a) Jes. LX. 20.

(b) Num. XIX. 2. coll. Hebr. IX. 13.

(c) Luc. XV. 8.

mate muliebri *Doctores Ecclesiae* affabre pingentis, consuetudo. In nemine autem istud efficacius, quam in summo Doctore quadrat, tum quia ille, uti visum, foecundus quasi omnis Sapiientiae uterus est, in quo illa concipitur, formatur, nutritur atque ad perfectionem ducitur: tum, ut infirmitas doctrinae regnique Christi coram carne & blanda simul atque flexamina, quoad electos, vis repraesentetur: tum denique ut oppositio inter SAPIENTIAM, nativam fucique omnis experientem formae pulchritudinem ac sermonis gratiam praeseferentem, & Stultitiam meretricio cultu fractisque verbis languidam, fiat evidentior.

Istud vero non minus singulare est, quod non *Sapientia* tantum, sed etiam per vices חכמות, SAPIENTIAE, plurali numero dicitur. Cujus quidem flexionis causam non in sola excellentia, quam abstracta vocis forma jam satis abunde designabat, nec in obsectorum tantum, circa quae versatur, varietate innumerabili, sed in ipso potentissimum subsistentiae ejus personalis & Sapiientiae coelestis per Filium revelatae modo quaerendam esse censeo. Instar ejus rei in divino nomine אלהים deprehendimus. Licet enim istud plurali suo Triunum Numen universim comprehendat, singulis tamen personis & sigillatim soli Filio scēpissime

pissime tribuitur, tum ob unitatem essentiae divinae, cujus vi *Filius non est solus*, (a) quia una persona nunquam est aut operatur sine altera, & quicquid, praeter characteres illos singulares, quibus una ab altera distinguitur, uni tribuitur, omnibus convenit: tum quia omnis plenitudo Deitatis corporaliter in eo habitat (b). Ille mysterium adorandae Trinitatis multis haecenus obsitum nebulis per doctrinam suam clarissime edocuit. In redemptione porro, quam praestitit, thesauros omnisufficientiae totius Trinitatis sinu suo complexus est. Denique in facie ejus thronum Patris occupantis universa Trinitas honoratur. Ad eundem idcirco modum SAPIENTIAS dici Filium Dei convenit, quia non quoad illam duntaxat excellentiam, quae *Sapientiae* nomine exprimitur, cum Patre & Spiritu sancto unum numero ens sapientissimum constituit, sed etiam summam *Sapientiae Sanctorum* (c), quae omnibus personis simplicissime ac simul inest, praestantiam, miracula, opes, qua Propheta docuit, qua Sacerdos impendit, qua Rex exserit & communicat. (d)

Ec-

(a) Joh. VIII. 16.

(b) Col. II. 19.

(c) Proverb. IX. 10.

(d) Celeberrimus Coccejus, quamvis ab hac pluralis emphasi non

Eccum igitur vobis, AA. fontem Sapientiæ
 omnis limpidissimum & uberrimum in medio po-
 situm! Eccum aditum apertum omnibus, quo-
 rum de meliore luto Deus præcordia finxit, qui-
 que cœlestis originis ac immortalitatis suæ me-
 mores ea veritatis cognitione imbui desiderant,
 quæ illos Deo similes & lucis æviternæ compotes
 reddat! Hujus SAPIENTIÆ dum Dium intueor
 jubar, dum inexhaustam considero penum, dum
 incredibilem invitantis perpendo benignitatem,
 perit omnis sollicitudo, & timor ex consideratio-
 ne imbecillitatis meæ subortus evanescit. Operam,
 quam illa omnibus gazas ejus anhelantibus
 ultro offert, nec mihi humillime petenti dene-
 gabit. Præcipue cum in ea, quam auspicio,
 imperio & ductu SUMMÆ SAPIENTIÆ, jam
 nunc

non sit alienus, putat tamen capite nono Proverbiorum per
 חכמות non sigillatim Filium, sed totam Trinitatem & pro-
 xime Spiritum Jehovæ Filio junctum esse intelligendum.
 Simplicius tamen est, si statuas, eandem personam loquen-
 tem continuare, cum prædicata & actiones, quæ memoran-
 tur, apprime in Filium congruant: cumque in primo Pro-
 verbiorum capite idem numerus pluralis חכמות Filio privus
 sit, uti nexus suadet, & apud optimos Interpretes ipsumque
 Coccejum extra controversiam est. Quando vero חכמות &
 חכמה alternatim adhibentur, istum ipsum ad mysterium SS.
 Triados referendum esse videtur, scilicet ut Scriptura doceat,
 Sapienciam quidem esse personam a Patre & Spiritu Sancto
 distinctam, sed nihilominus cum iisdem perfectissime ac sim-
 plicissime unum.

nunc ingredior, provincia nihil extra eam sapere, sed potius divitias ejus aperire, ejus honori unice velificari in animo meo instituerim. Impius essem muneris in vermiculum indignissimum collati aestimator, si desiderium meum enixum inter discipulos SAPIENTIÆ ad valvas sanctuarii ejus omnibus diebus vitæ meæ excubandi dissimularem. Ita enim pulchritudo ejus, ubi primum splendore suo cordis mei nativam illustrare cœpit caliginem, in admirationem ac amorem me diripuit, ut meo saltem modulo cum Apostolo profiteri non erubescam, quod omnia ducam *damnum esse & pro stercoribus reputem, propter eminentiam notitiæ Christi Jesu Domini mei* (a). In hac SUMMÆ SAPIENTIÆ cognitione & proficere Indies & aliis prodesse, hæc votorum meorum summa, hic felicitatis mihi apex erit. Hos igniculos in pectore meo flagrantem ita Ipsi illi, quam celeberrimè, SAPIENTIÆ acceptos refero, ut eosdem pignoris loco habeam, cum *dona & vocatio sua eam poenitere nequeant* (b), eam lumine gratiæ suæ, quod ultra omne meritum in alio mihi indulget curriculo, in illa, quam nunc ingredior, orbita mihi non defore.

K

Hac

(a) Phil. III. 8.

(b) Rom. XI. 29.

Hac spe fretus, AMPLISSIMI PROCERES,
 Urbis Academiaeque Præstites, benevolentiam
 vestram apprimè insignem, qua me, peregrini-
 num atque immerentem, SAPIENTIÆ SUM-
 MÆ in Lyceo tam illustri, sub oculis & alis ve-
 stris, voluistis esse interpretem, grata mente ex-
 osculor, munerique tam eximio ac invidendo,
 quod Deus O. M. Ecclesiae suæ, præcipue vero
 celebri huic Sapientiæ divinæ ac humanæ Sacra-
 rio faustum atque salutare esse jubeat, humeros
 meos volens lubensque admoveo. Vestri favo-
 ris tam largo inundatus rore, meam vobis fidem,
 venerationem atque obsequium obstringo.

Vester, quid valeant humeri, quid ferre recusent,

Explorare labor, mihi jussa capessere fas est.

Si quid mihi facultatis ac virium benignum Nu-
 men aut concessit, aut porro largiri volet, id
 omne alacriter impendam, ut neque me suscepti
 laboris, neque vos beneficii in me collati un-
 quam poeniteat. Obversabuntur jugiter oculis
 meis tot præclaræ Virorum Celeberrimorum,
 decessorum meorum, quorum opera Academia
 hæc in tantum decus crevit, imagines. Fuisse
 inter illos, quorum institutione atque amicitia
 usus sum, memori mente recolo. Nunc eorum
 ita legam, auxiliante Deo, vestigia, ut quod
 viri-

viribus ingenii, quod eruditioni, quod rerum
usui decedit, industria mea, ac de studio Sapien-
tiæ cœlestis, de hac Academia, de juventutis hoc
flore bene merendi desiderio impleam.

Ita agens vestrum facile favorem, vestram a-
micitiam mihi promitto, PLURIMUM REVE-
RENDI SAPIENTIÆ DIVINÆ PROFESSO-
RES, quibus arctiori vinculo me sociare voluit
divina providentia. In castris SAPIENTIÆ
SUMMÆ strenue depugnantes me commilitonem
non respuite, currentique prudentibus vestris
consiliis ac monitis fidelibus, quibus me aspe-
rum nunquam præbebo, incentivum addite. Si
nihil aliud, Virum sane Pacis vobis promitto,
concordiæque & consensionis pertinacem adeo
cultorem, ut quovis eam pretio redimere in
maximi lucri parte sim habiturus. Quotquot au-
tem & reliquarum facultatum adestis, PROFES-
SORES EXCELLENTISSIMI, ita de me sen-
tatis, impense rogo, me, sicut in collegium
tam eximium atque præfulgens hodie adscisci in-
genti mihi honori duco, ita observantiæ reveren-
tiæque vobis debitæ memoriam nisi cum vita
nunquam depositurum esse.

Vobis vero, JUVENES EGREGII, SAPIEN-
TIÆ SUMMÆ ALUMNI, meus amor, meæ

deliciae, vobis me totum, & quicquid in me est, dico atque consecro. Vos ad penitissimos SAPIENTIAE introducendi recessus, vobis comitibus & adseclis in prae-ruptum ejus paucisque adeundum enitendi verticem flagro desiderio. Vos ubi ardere sentiam, ipse inflammabor. Macti ergo estote virtute vestra, & *Timorem Domini Sapien-tiae initium esse ad animum semper revocate. Relinquitte fatuos & vivite, ac incedite in via prudentiae.* Illi, agite, litemus Sapien-tiae, non quae vanae nihilque profuturae scientiae typho intellectum duntaxat impleat, sed quae voluntatem simul veritatis amore constringat, totumque vitae ac actionum omnium tenorem ad gloriam Jehovae, tanquam ultimam creaturae rationalis metam, prudenter, constanterque dirigat. Ejuratis ergo caecae mentis pra-judiciis, & carnis ratiociniis, tanquam impuris paludibus relictis, ad perennem verae Sapien-tiae scatebram enitamur, ejusque commercio per preces & jugem verbi divini meditationem adsuescamur. Ipsam denique SUMMAM SAPIENTIAM in exemplar ob oculos nostros ponamus, cui quo propius conformabimur, eo amplior evadet, quem in testaceis his vasculis gestabimus, Sapien-tiae thesaurus. Conformabimur autem, quando do eam comparabimus Sapien-tiam, *quae superne est,*

est, quae primo quidem est casta, deinde pacifica, aequa, morigera, plena misericordiae & fructuum bonorum: sine disceptatione & simulatione. (a)

Ad tuos autem jam pedes, o SAPIENTIA SUMMA, o lux & vita mundi, supplices advolvimur. Te quaesumus, accende lumen de lumine tuo in mentibus nostris. Dispelle omnes ignorantiae ac errorum, quibus obnubilati sumus, tenebras. Expugna sensum illum carnis, qui a veri rectique tramite nos toties transversos agit. Aperi per Spiritum tuum oculos intellectus nostri, ut pulchritudinem tuam recte agnoscamus & in tui amorem atque obsequium toti rapiamur. Mitte lucem tuam & veritatem tuam, illa ducant nos ad montem sanctum tuum & ad tabernacula tua. Praecipisti in verbo tuo: Si quis vestrum deficitur Sapiencia, petat a Deo, & dabitur ei. Hujus dicti tui veracis jam nunc memor esto, famulique tui indignissimi miserere, qui nutui tuo obsequens Doctoris in hac officina tua muneri se accingit. Elue culpas ejus omnes, atque oleo Spiritus tui eum largiter perfunde. Suffice ingenio ejus acumen & perspicacitatem, judicio prudentiam & dexteritatem, voluntati veritatis amorem atque in ea ad cineres usque tuenda constantiam, corpori denique robur, ut omnibus officii sui partibus ad honorem tuum rite defungi queat. Dignare, eja mitissime Jesu, servulum tuum vilissimum propiori tecum commercio. Commonstra ei gloriam tuam, ut ipse fulgore ejus illustratus ad eam aliis praedicandam aptior evadat. Propitius esto universae Ecclesiae. Chorum puellarum ad dapes & pinguedinem domus tuae invitantium adauge. Irritas redde artes meretricis Antichri-

K 3

chri-

(a) Jac. II. 17.

*christianæ, stolidæ illius mulieris, quæ adhuc dum sedet ad ostium domus suæ, in throno celsorum urbis, ut vocet transeuntes in via, recta itinera facientes. Audi gemitus vincitorum & solve filios occidionis. Fuge, Dilecte mi, Dilecte afflictæ tuæ Zionis, & adsimilare capreolo, aut pullo cervorum in montibus aromatum. Fleete corda Regum & Magnatum, ut gloriam suam omnem in pomæria Hierosolymæ novæ transferant. Conserva, ut pupillam oculi tui, fœderatum Belgium. Constitue urbem hanc in fortalitium, Proceres nostros in columnas & ornamenta, Academiam hanc in seminarium Ecclesiæ tuæ. Docentium curis, discentium conatibus ex æquo benedicito. Atque ita sit TIBI REGI SE-
CULORUM IMMORTALI, INVISIBILI, SOLI SAPIENTI DEO, HONOR ET GLORIA IN SECULA SECULORUM, AMEN!*

F I N I S.

ERRATA OPERARUM.

P. 14. *lin.* 10. *post*: abstrahi, pone &. P. 15. *lin.* 3. 1. *aut.* P. 18. *lin.* 1. *dele*: sit. P. 28. *lin.* 16. 1. *iri.* P. 72. *lin.* 27. *l.* חכמה.

CUM VIR CELEBERRIMUS
FREDERIC. ADOLH. LAMPE

Professoris Theologiae Ordinarii munus ingrederetur;

VIII. KAL. JUL.

ipso die JOHANNIS BAPTISTÆ,

Ὅσις ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων.

EPIGRAMMA.

Nox erat, inductâ piceis è nubibus umbrâ,
Lætitiæ, Solymæ turba latebat, inops;
Phœbæâ subito lustrabat LAMPADÉ terras
Aurora, Hæc Domini Prodromus ipse fuit:
Mox SOL de summi radiavit vertice cœli,
Augustumque micans misit ab axe jubar.
NUNC, ubi sublucent fugiente † crepuscula Sole,
Aut, si nox abiit, * non tamen orta dies;
Cum fulget rutilo LAMPAS splendore coruscans,
Suspensa in celebri sede, potente manu:
Ominor, approperat rapidis advecta quadrigis
Ultima LUX, mundi vespere sponfa piis.

† Esa. LIX. 9. 10. * Zach. XIV. 7.

L. M. Q.

ALBERTUS VOGET.

V. D. M. Heemst.

לכבוד אדוני איש המפואר בחכמתו
מורנו פרי דעריך אדולף לאמפרי
ביום שנשא לראש הישיבה הזה.

והחכמה הזאת העירך לאדם

קודם ימים רבים את עמודיה

שבעה חכמה פקדה: ותראה עשן

מלא בית שמקטורת צדיקיה

עלה ובקול תורים צועקים: עם חשן

מורא נגשו אלך מלכה הגדולה

תבנה לנו חומת הישיבתנו:

קומי וענה בצרתה מכשלה:

זאת תחת ירך כי את צור הבלנו:

אלא החכמות דוממה הקשת משמע:

כן צדיקים חוממים דמי למלכת

לא נתנו על כן נשרה לבה בדמע:

ותעלה על כסאה שומה בלכת:

בואה בארץ שנשמע פ"אלץ חותה

שם איש דעת כתר ציבור התומה

שלבנו רוצה לצרת לרצותה:

אבל כי הרשעים שם שוסים כרמה

עלכן הריקה לו חנה ותא זל

סוככה פנים צפונה אל עיר ברע'מה:

שם צאן מרעיתה שוכב על צור נוזל

מי

TIM2

1113

מי שלוח כי מלאה ארץ השלומה:

בחזותה זאת המלכה מיד ירדה

מזבול קדשה ועטרת הגבורותהו

מעטירה: הושיטה שרביט הכבודה

ללאמפה: ותאמר גע ראש מטתה:

אלא הוא נבעת יען הדברים

האל ויפל לפני רגלי חכמות

ויתחנן כי העבירה כוס צירים

ויודה לעניות דעתו ועצומות:

או מלכה אמרה: אל תמאס בכריתי

כי טפחתי אותך להיות לי עמוד

בהן גדול נר ומנורה לשרתי

בקדשי: את אתה לי מכל החמוד:

הן אשאך ואני אוליך לימינך

אהבתי חמלתי וזרוע תפארתי:

ולשון למודי היהוה אתנך:

רוח שכך שמתי תורתך יראתי:

אורי וכבודי עליך יאמן:

תושע לך ימין תסמכך הנפשי

להיות נרך שומח על מש פע שמן

קרני כבוד תמיד מוציא כשמשי:

F. SMIT.

* * *

Quæ modo flere tuos grandes, Academia, casus,
 Quæ modo fatorum de gravitate queri,
 Define flere tuos grandes, Academia, casus,
 Define fatorum de gravitate queri.
 Ecce novo fuscatur tua jam splendore cathedra,
 Obscuransque alias exferit ipsa caput.
 Sol veluti nitidam solet obscurare Dianam,
 Astrorum ut ceteras Luna ferena faces.
 Nam cum Brema tuis tibi LAMPADA tradit Athenis,
 Splendentemque tibi porrigit illa FACEM,
 Quis neget & puro diffusum lumine coelum?
 Et lucere tibi quis sine face facem?
 Salve Cauchorum LUX o celeberrima Terræ!
 Salve Bremani Lux veneranda soli!
 LAMPI, cui Juveni famam pulsata dedere,
 Cymbala, perdocta quæ crepuere manu.
 LAMPI, qui Scriptis, quæ tunc peritura (nec ante)
 Exitio terras cum dabit una dies.
 LAMPI, qui Scriptis, quæ non peritura, beasti
 Orbem, qui nomen LUCIS & omen habes.
 LAMPI, qui Christo venturo in vespere mundi
 Præfers ardentem Luciferamque facem.
 Talis erat partûs & nati nuntia Regis
 Quondam stella Magis causaque duxque viæ.
 Talis erat quondam Lampas, quæ prætulit ipsi
 Justitiæ Soli Luciferoque facem.

Talis

Talis erat fatuis, prudentum, adversa puellis
Sponso, Turba ruens obvia prompta, suo.
Scilicet, ut Persis qui cœlo prævius ibat,
Monstrabat rutilans Ignis adesse DEUM.
Scilicet, ut Christum, vatum decus, inclytus ille
(Major enim nullus Præco Johanne fuit)
Scilicet ut Christum, venientem tempore pleno
Ostendit clara voce, manuque, Dei.
Virgineus velut ille chorus, qui Pallade plenam
Gestabat pingui Lampada, mente sagax.
Sic & adesse DEUM, sic Christum hac vespere mundi,
Præsentem, Præco, stellaque, Faxque refers.
Et cum sint largo tua vasa referta liquore,
Splendorem agnoscent secula cana tuum.
Noscitur ungue leo; quæ sit SAPIENTIA SUMMA
Divino eloquio dum, Venerande, refers,
Quis dubitet Tua quod Sapiencia compleat orbem?
Quin ea multa DEO corda sacrata trahet:
Testis adest nupero quæ te Splendore corona
Cinxit, & a nitida pendula voce fuit.
Quæque tuas dotes tacite mirata repente
Hos sibi vel similes visa referre sonos:
*Hauriet hoc ex ore DEUM studiosa juventus
Mysticaque abstrusi pagina quidquid habet.
Pagina divinæ sese, hoc interprete, legis
Nunc minus obscuram, quam dedit ante, dabit.*
Ite leves elegi terras hoc ferte per omnes
Nomen, quas lustrat fera recensque dies.
Salve Cauchorum LUX O celeberrima Terræ

Salve

Salve Bremani LUX, veneranda Soli.
O Sanctum LAMPI nobis caput, exige puros
Exige Io placidos & sine fæce dies.
Allucere TIBI feros det diphthera cœli
Soles, & nitidos, Vir Venerande, dies.
Sic vigil affusa Lampas quæ Pallade turgēt,
Splendet; & usque diem protrahit illa jubar.

Ita officium suum

*Erga Virum maxime venerandum atque
Clarissimum, cum ex Bremensi evo-
catus Ecclesia, Trajectinam, ad SS.
Theologia Professionem suscipiendam
ritè, conscenderet cathedram, testa-
batur:*

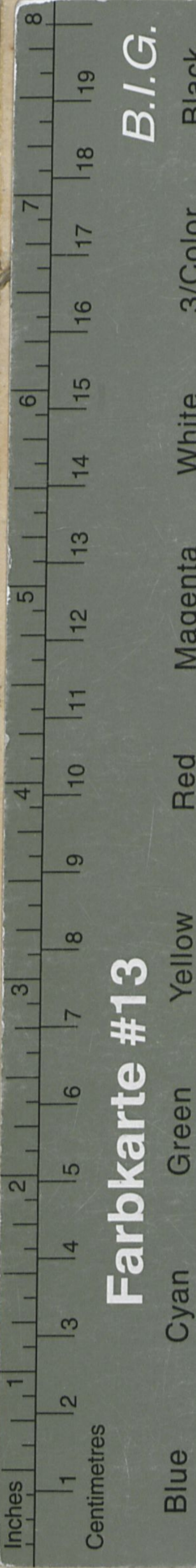
DANIEL GERDES, Brema-Saxo.

SS. Th. Stud.

Salve

R. ADOLPHI LAMPE
RATIO
AUGURALIS,
DE

MA SAPIENTIA,
pofessionem Theologiæ Ordinariam
auspicaretur,

A TRAJECTI AD RHENUM
VIII. KAL. JULII. clō lō cc xx.

TRAJECTI AD RHENUM,
GUILIELMI VANDE WATER,
emix Typographi, clc lō cc xx.

4° 7315

Lampe

M 29. 468

TMD 171

